

ORFELINATUL AGRICOL FERDINAND (1898–1948) – „ȘCOALA REGELUI” DE LA ZORLENI

ȘTEFAN PETRESCU

(*Institutul de Studii Sud-Est Europene, București*)

Orfelinatul agricol Ferdinand a fost înființat în 1898 de către regele Carol I, pe moșia sa de la Zorleni. În actul de constituire, regele își arăta recunoștința pentru „scăparea zilelor scumpului nostru nepot”, Ferdinand, care fusese bolnav de febră tifoidă. Așezământul putea găzdui până la 30 de băieți aleși din „clasele muncitoare”, cu predilecție fii de plugari, soldați, ofițeri inferiori și veterani de război. Scopul școlii era pregătirea orfanilor pentru „viața agricolă prin practică și prin dobândirea cunoștințelor necesare unui bun gospodar”¹.

În acest fel, regele contribuia direct la dezvoltarea rețelei de școli elementare de agricultură care aveau ca scop formarea profesională a micilor proprietari de pământ. În al doilea rând, regele întindea o mână de ajutor familiilor sărace din mediul rural, oferind copiilor șansa de a se împlini spiritual și material prin educație și muncă.

În vara anului 1897, regele l-a însărcinat pe Louis Basset, administratorul proprietăților regale, să găsească un imobil potrivit pentru instalarea așezământului, fie în vecinătatea unor mari centre urbane ca București și Iași, fie pe moșia regală Slobozia-Zorleni. În cele din urmă, Basset a optat pentru comuna Zorleni².

Moșia Slobozia-Zorleni a fost cumpărată în 1886 de regele Carol I de la moștenitorii familiei Conachi-Roznoveanu. Comuna, formată din patru sate – Simila, Zorleni, Dealu Mare și Popeni –, se află la 9 kilometri de Bârlad pe drumul național spre Murgeni, pe colinele Tutovei. La începutul secolului al XX-lea comuna număra în jur de 2.000 de locuitori. Proprietarii moșiei au înzestrat satele cu școli și biserici. În Popeni, în 1720, a luat ființă schitul Măgaru (astăzi mănăstirea

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Administrația Centrală a Domeniilor Coroanei (ANIC, ACDC), 1719/1897–1898, Casa Regelui către Președintele Consiliului de Miniștri, 1 ianuarie 1898, f. 2, 3. Ideea înființării unui orfelinat agricol nu era nouă în România. În 1870, Ion Ionescu de la Brad (1818–1892) a deschis un asemenea așezământ cu scopul de a forma administratori agronomi pentru marile proprietăți funciare. Ideea de a instituționaliza copiii săraci și orfani din mediul rural a fost însă abandonată, iar așezământul de la Brad (Filipeni) a fost transformat într-o școală particulară de agricultură, vezi Ioann Ionescu, *Școala particulară de agricultură seau orfelinatul agricolu de la Bradu*, București, 1870.

² ANIC, ACDC, 1719, Notice de Basset către Rege, f. 1, 3.

de maici Bujoreni). În 1898, regele Carol a zidit biserica Sfântul Gheorghe din satul Zorleni. În acest sat, în 1814, boierul Roznoveanu a înființat o școală, iar câteva decenii mai târziu regele Carol a clădit un local nou, unde predau doi învățători și învățau aproximativ 100 de băieți și fete³.

Orfelinatul a fost așezat în conacul familiei Conachi-Roznoveanu. Clădirea din piatră și cărămidă, ridicată la începutul secolului al XIX-lea, avea ziduri groase de până la doi metri, cu planșee și grinzi din stejar (clădirea a fost demolată după al doilea război mondial). La parter, în corpul central, funcționau sălile de clasă, atelierele, biblioteca, infirmieria și cabinetul directorului. La etaj au fost amenajate patru dormitoare, dispuse două câte două și despărțite de camera învățătorului și respectiv a conductorului agricol. Spălătoria era alimentată cu apă curentă, pompată din puțul săpat la subsol. În corpurile laterale, pe un singur nivel, se aflau într-o parte locuința directorului și în cealaltă bucătăria și sala de mese⁴.

Grigore Patriciu, profesor din Bârlad, în monografia orfelinatului, publicată în 1911, afirmă că edificiul amintește de mărețele localuri de școli americane cu săli spațioase și curate. În fața orfelinatului se întindea grădina cu pomi și stupina sistematică, iar pe malul râului Bârlad – grădina de zarzavat⁵. În primii ani ai secolului al XX-lea, în curtea orfelinatului au fost ridicate două imobile pentru a servi ca locuință învățătorului și conductorului agricol.

Inaugurarea școlii a avut loc în ziua de 18 octombrie 1898 în prezența administratorului moșiilor regale, Louis Basset (1864–1931), a ministrului de Finanțe George D. Pallade, a episcopului Hușilor, Silvestru, a directorului orfelinatului, Mihai Lupescu, și a multor altor oficialități locale. Vestea înființării acestui așezământ s-a bucurat de o primire călduroasă în presă, exceptând poziția ostilă a ziarului „Adevărul”. Constantin Mille, ironizând „ziarele palatiste”, care elogiau darul regelui către națiune, scrie că „poporul nu mai are nevoie de pomană”⁶.

MIHAI LUPESCU: UN REPREZENTANT AL ELITEI ÎNVĂȚĂTORILOR RURALI

Orfelinatul era așezat sub directa ocrotire a regelui. În numele său, Louis Basset supraveghea îndeaproape activitatea așezământului. Basset, originar din Elveția, a studiat filologia la Universitatea din Neuchâtel. În 1869, el a fost numit secretar particular și administrator al bunurilor regelui Carol I. În această calitate,

³ Idem, 1732, Mihai Lupescu către administratorul Louis Basset, 2/16 ianuarie 1906 (raportul conține date istorice, demografice și economice privitoare la satul Zorleni), f. 120; Gheorghe Gheorghe și Sidonia Elena Diaconescu, *Prima carte pentru Bârlad*, Sfera, 2009, p. 15, 96–101, 136.

⁴ ANIC, ACDC, 1763, inginer hotarnic Nicolae C. Bolărescu, aprilie 1928, f. 151. Conacul avea 16 săli spațioase la parter și 10 la etaj.

⁵ Grigore Patriciu, *Studiu pedagogic asupra orfelinatului agricol „Ferdinand”*, București, Albert Baer, 1910, p. 35.

⁶ ANIC, ACDC, 1719, f. 34, „Adevărul”, 7 ianuarie 1898.

Basset s-a ocupat îndeaproape de înființarea și organizarea orfelinatului. Adjunctul său în postul de contabil-șef și subadministrator al Casei Regale era Nicolae Butculescu (1867–1944), descendent al unei renumite familii boierești din județul Teleorman.

Regele și Basset au încredințat conducerea școlii unui triumvirat: directorul, învățătorul și conductorul agricol. Un personaj cheie era H. Bolomey, administratorul moșiei Zorleni, care supraveghea îndeaproape contabilitatea așezământului și dădea sfaturi practice în privința organizării gospodăriei agricole. Bolomey, de origine elvețian, fusese între anii 1877 și 1886 administratorul moșiei Broșteni. În această calitate l-a cunoscut pe Mihai Lupescu – născut în 1862 în satul Spătărești din județul Suceava –, absolvent al școlii normale Vasile Lupu din Iași și învățător la Broșteni între anii 1884 și 1889. În mai 1898 Basset i-a oferit lui Lupescu conducerea orfelinatului⁷. Lupescu a acceptat să părăsească sistemul public de învățământ după ce s-a asigurat că îi vor fi recunoscute toate drepturile câștigate ca titular⁸.

Lupescu a militat încă din primii ani de directorat să fie instituit un cadru atractiv pentru personalul didactic al școlii. În primii ani de la înființarea orfelinatului, doar directorul dispunea de locuință spațioasă în incinta orfelinatului. Învățătorul și conductorul agricol primeau câte o cameră lângă dormitoarele elevilor. Lupescu propunea ca învățătorul și conductorul agricol să fie considerați detașați ai școlilor statului, să figureze ca învățători la stat cu drept de pensie și să se poată însura, primind o locuință de serviciu⁹.

Lupescu a dezvoltat relații cordiale cu subordonații săi. Datorită încrederii și aprecierii de care se bucura în cercurile puterii și ale intelectualității rurale, timp de peste douăzeci de ani nimeni nu i-a contestat autoritatea. El s-a înconjurat totodată de oameni luminați și de încredere. Ne vom opri asupra câtorva din colaboratorii săi.

Simion Teodorescu Kirileanu (1879–1926), născut în satul Holda, comuna Broșteni, era fratele mai mic al lui Gheorghe Teodorescu Kirileanu (1872–1960). Încă de pe băncile școlii a fost îndrumat de învățătorul lui, Mihai Lupescu, să urmeze cariera de dascăl. Tânărul absolvent al școlii normale „Vasile Lupu” din Iași a fost chemat ca învățător la Zorleni. Cariera lui la orfelinat a fost scurtă, fiindcă suferea de reumatism și de o boală de ochi¹⁰. Fiind scutit de serviciul militar obligatoriu, Kirileanu a fost constrâns să părăsească așezământul întrucât în fișa postului intra și pregătirea militară a orfanilor¹¹. Între 1902 și 1926 el a funcționat ca învățător la o școală din comuna Broșteni. Simion Teodorescu Kirileanu s-a remarcat ca folclorist. Printre scrierile de succes remarcăm *Amintirile populare despre Ștefan cel Mare*, publicată la Editura Minerva în 1904.

⁷ ANIC, ACDC, dos. 1720, Mihai Lupescu către Louis Basset, 24 mai 1898, f. 9.

⁸ Idem, Basset către Lupescu, 9 iunie, 1898, f. 8.

⁹ Idem, 1723/1901, Lupescu către Basset, 10 ianuarie 1901, f. 219.

¹⁰ ANIC, ACDC, 1726, Kirileanu către Butculescu, 4 noiembrie 1902, f. 211.

¹¹ Idem, 1726, 3 iulie 1902, f. 161.

În 1904 Lupescu a adus la orfelinat în postul de învățător un alt elev, pe Leon Mrejeriu, un cadru didactic activ, participant la conferințele învățătorilor și autor de lucrări cu caracter educativ. El a scris piesa *O șezătare la țară*, publicată pe spezele Casei Regale și jucată pe scenele teatrelor sătești. Procesul verbal al revizorului școlar V.G. Diaconescu, din decembrie 1907, specifică faptul că Mrejeriu, umblând zi de zi în portul național, făcea cinste corpului didactic din mediul rural¹². Deși i s-a oferit un post de subrevizor în județul Neamț, acest învățător de elită a refuzat pentru a rămâne la orfelinat¹³.

În anul 1907, Lupescu îl informa pe Nicolae Butculescu, adjunctul lui Basset și contabil al Casei Regale, în legătură cu faptul că Mrejeriu scuipa sânge. Probele de sânge au fost trimise în capitală. Retragerea lui de la orfelinat era iminentă, dar, scrie Lupescu, „acest lucru nu trebuie să transpire nicăieri”. În 8/21 decembrie 1907, Leon Mrejeriu s-a transferat institutor la Piatra-Neamț¹⁴, iar după primul război mondial s-a remarcat în viața publică în calitate de deputat și vicepreședinte al Camerei.

În 1909 Lupescu l-a adus la orfelinat pe Theodor Popovici, un tânăr capabil, cu o vechime de 11 ani în învățământ, priceput la toate disciplinele și ramurile de activitate – muzică, împletitul paielor, creșterea albinelor, pomologie¹⁵. Împreună cu Lupescu, Popovici a publicat o gramatică pentru cursul primar urban și rural¹⁶. Popovici a fost o perioadă administratorul revistei „Ion Creangă”, fondată de Tudor Pamfile.

În vederea ocupării postului de conductor agricol, Lupescu căuta o persoană cu competențe practice și cunoștințe teoretice temeinice. El dorea ca acest post să fie ocupat la un moment dat de un absolvent al orfelinatului, după ce mai întâi ar fi fost pregătit temeinic la o școală de meserii. În orice caz era necesar un om matur cu autoritate.

Între 1901 și 1904 în acest post a funcționat învățătorul Nicolae Stoleriu (1878–1916), absolvent al școlii normale „Vasile Lupu” din Iași. Între 1898 și 1901, tânărul absolvent a fost numit învățător al școlii din Broșteni după transferarea lui Lupescu la orfelinat. După trei ani petrecuți la Zorleni, Stoleriu a obținut un post de învățător în comuna Baia, unde s-a remarcat prin numeroase activități culturale. El este cofondatorul revistei „Vestitorul satelor” (1912–1944), împreună cu Simion Teodorescu Kirileanu, Vasile Tomegea și alți învățători luminați ai acelor timpuri.

În locul lui Stoleriu a fost numit Nicolae Rotariu. În opinia directorului, el nu avea însă pregătirea pedagogică și abilitățile necesare pentru a forma meseriași¹⁷.

¹² Idem, 1736, Proces verbal al revizorului școlar V.G. Diaconescu, 13 decembrie 1907, f. 157.

¹³ Idem, 1736, Lupescu către administrator, 4/17 aprilie 1907, f. 88 și 8/21 iunie 1907, f. 107.

¹⁴ Idem, 1736, Lupescu către Butculescu, 8/21 decembrie 1907, f. 154.

¹⁵ Idem, 1739, Lupescu către administrator, 7 februarie 1909, f. 68.

¹⁶ Idem, 1741, Lupescu către Butculescu, 28 iulie 1910, f. 106.

¹⁷ Idem, 1739/1909, 7 februarie 1909, f. 68v.

Postul lui era râvnit de Dumitru I. Fărcășanu, absolvent al școlii de la Herăstrău. Lupescu îl informa pe Butculescu că lucra cu D. I. Fărcășanu la elaborarea unei cărți despre pomii fructiferi pe înțelesul țărănimii¹⁸. Butculescu, adjunctul lui Basset, venit în inspecție la orfelinat, nu înțelegea rațiunea acestei schimbări. Totuși Lupescu a insistat: „pun chestiunea de încredere”¹⁹. În cele din urmă Gheorghe T. Kirileanu, omul lui de încredere la București, a intervenit la Basset²⁰. În toamna anului 1909, Rotariu era înlocuit într-un mod elegant nu cu Fărcășanu, ci cu George Moldovanu, un român transilvănean, un bătrân harnic, plin de povețe gospodărești, un veteran al războiului dintre austrieci și italieni²¹. Lupescu nu renunța însă la gândul că într-o bună zi protejatul său, Fărcășanu, pe care îl vedea ca „om de acțiune, destoinic”, îi va fi un demn succesor la conducerea orfelinatului²².

Alături de învățător și conductorul agricol, preotul era un personaj important în viața orfelinatului. În 1910 Lupescu se arăta profund nemulțumit de prestația preotului din sat, Constantin Tenea (născut în 1850), care, în opinia sa, nu mai corespundea vremurilor: „tâmpește orfanii cu istorii vechi ce nu se mai predau în nici o școală”²³. El cerea să fie trimis un preot mai luminat de la Bârlad.

Mihai Lupescu a fost membru al unor societăți culturale de folclor, colaborator și cofondator a unor reviste de specialitate. De pildă, el a colaborat mulți ani cu Artur Gorovei la editarea revistei „Șezătoarea”²⁴.

Lupescu a publicat de asemenea manuale pentru școlile rurale și alte lucrări folositoare țăranilor. Una din scrierile sale nepublicate a fost monografia comunei Broșteni. În 1902 Lupescu i-a trimis manuscrisul lui Butculescu, căruia îi mărturisea că intenționa să reviziteze satul, unde se formase ca învățător, pentru a completa datele demografice²⁵.

În rapoartele către Butculescu, găsim numeroase informații cu privire la preocupările intelectuale ale directorului. De pildă, în 1906, Butculescu primea fotografii cu schitul și biserica din Zorleni, realizate de preotul Ioan Antonovici din Bârlad care lucra la monografia mănăstirii Măgaru²⁶. Lupescu primea prin Butculescu cărți de la București, ca de pildă traducerea lucrării *Leonard și Gertruda* de Johann Heinrich Pestalozzi, despre a cărei apariție la editura Casa Școalelor

¹⁸ D.I. Fărcășanu, M. Lupescu, *Creșterea pomilor pe înțelesul țărănimii*, Bârlad, 1909; ANIC, ACDC, 1739, Lupescu către Butculescu, 4 martie 1909, f. 74.

¹⁹ ANIC, ACDC, 1739, Lupescu către Butculescu, 7 august 1909, 106; 1741, Lupescu către administrator, 20 ianuarie 1911, f. 12.

²⁰ Idem, 1739, Gheorghe T. Kirileanu către Basset, 11/24 august 1909, f. 166.

²¹ Idem, 12 septembrie 1909, f. 127.

²² Idem, 1741, 20 ianuarie 1911, 11v, 12.

²³ 1741, Lupescu către administrator, 20 ianuarie 1911, f. 11.

²⁴ I.H. Ciubotaru, *Din corespondența lui G. T. Kirileanu cu Mihai Lupescu. Contribuții la cunoașterea revistelor „Șezătoarea” și „Ion Creangă”*, „Anuar de Lingvistică și Istorie Literară”, tom XXIV, 1973, p. 159–175.

²⁵ ANIC, ACDC, 1726, Lupescu către Butculescu, 21 martie 1902, f. 86.

²⁶ Idem, 1732/1906, Lupescu către Butculescu, 28 iulie 1906, f. 127.

aflase din ziare²⁷. În această lucrare, Pestalozzi expunea întreaga sa concepție asupra educației, punând bazele pedagogiei moderne. Pedagogul elvețian susținea dreptul la educație elementară pentru orice copil, inclusiv pentru cel din categoriile sociale defavorizate²⁸. Lupescu cunoștea limba franceză, așa că avea acces la literatura de specialitate, fiind la curent cu noile idei în pedagogie și agronomie.

Lupescu era preocupat ca opera sa pedagogică să fie cunoscută și apreciată pretutindeni. Profesorul Grigore Patriciu, din Bârlad, a întocmit o lucrare pedagogică despre orfelinatul Ferdinand care „a stârnit o oarece mișcare în țară”. Modelul de organizare al școlii a fost urmat de școala inferioară de agricultură de la Țigănești, județul Tecuci, condusă de dr. Agricola Cardaș²⁹.

Regele Carol I se mândrea cu ctitoria sa pe care nu a vizitat-o niciodată. În schimb i-a trimis în vizită pe principii Ferdinand și Maria în primăvara anului 1902³⁰. Orfelinatul a fost vizitat și de alte personalități ale vremii. Alexandru Vlahuță și alte personalități de marcă găseau de *bon ton* să viziteze orfelinatul dacă se aflau în trecere prin zonă. Lupescu comentează vizita cu ironie: „m-a întrebat dacă regele a fost pe la orfelinat căci când au fost în audiență la Palat avea aparență că știe totul din orfelinat”. Vizita lui „a fost de mântuială ca să-și mântuie urechea”³¹.

În timpul primului război mondial, după ocuparea Munteniei și a Bucureștiului de către germani, administrația țării a fost evacuată în Moldova. Începând cu toamna anului 1916, orfelinatul a devenit centrul de operațiuni al armatei române, sediul Cartierului General. Conacul de la Zorleni a fost înfrumusețat cu mobilierul familiei regale de la Sinaia. Regina Maria nu era prea încântată de aspectul exterior al casei și al împrejurimilor: „Nu mi-ar plăcea să locuiesc aici; casa nu e bine situată și împrejurimile sunt pustii și neîngrijite”³².

Nu aveam informații referitoare la activitatea orfelinatului în acești ani. Știm că învățătorul Popovici a fost mobilizat și trimis pe front, unde a fost capturat de germani, petrecând o perioadă de timp într-un lagăr de prizonieri³³.

Lupescu a ocupat poziția de director al acestui așezământ regal vreme de 22 de ani. În vara anului 1920, problemele de sănătate i-au afectat activitatea³⁴. În ziua de 3 octombrie 1920 orfanii au pregătit o serbare pentru a aduce un omagiu bătrânului dascăl³⁵. Regele i-a conferit Coroana României în grad de ofițer³⁶.

²⁷ Idem, 1739/1909, Lupescu către Butculescu, 20 decembrie 1909, f. 160.

²⁸ Barry Persky, Leonard H. Golubchick, *Early Childhood Education*, University Press of America, 1991.

²⁹ Idem, 1741/1911, Lupescu către administrator Basset, 20 ianuarie 1910, f. 13.

³⁰ Idem, 1726, 1/14 mai 1902, Lupescu către Basset, f. 114.

³¹ Idem, 1726, Lupescu către Butculescu, octombrie 1902, f. 195.

³² Maria, regina României, *Povestea vieții mele*, Iași, Editura Moldova, 1991, vol. III, p. 88.

³³ ANIC, ACDC, 1749, Popovici către Butculescu, 17 septembrie 1920, f. 122.

³⁴ Idem, 1749, Lupescu către Basset, 10 august 1920, f. 101.

³⁵ Idem, 1749, Popovici către Basset, 10 octombrie 1920, f. 34.

³⁶ Idem, 1749, Lupescu către Basset, 1 noiembrie 1920, f. 45.

După retragerea de la orfelinat, Lupescu s-a statornicit în satul natal al soției, Bogdănești, din județul Suceava.

În ultimii ani de viață Lupescu a fost curtat de politicieni. În decembrie 1920 guvernul Take Ionescu îl numește prefect al județului Suceava. Acest fapt este relatat în scrisoarea lui Lupescu către prietenul său din București, Ghiță Teodorescu Kirileanu. Într-o zi, a primit un telefon de la șeful de cabinet al ministrului de Interne, prin care era chemat la București. A doua zi, aflat cu treburi la Fălticeni, Lupescu era salutat respectuos de întreaga comunitate. Se pare că Virgil Tempeanu, colaborator al „Neamului Românesc”, făcuse combinația la București, intervenind pe lângă Nicolae Iorga. Lupescu, fiind bătrân și bolnav, a declinat oferta³⁷.

În 18 august 1922, G.T. Kirileanu, aflat la Piatra Neamț, îl anunța pe Butculescu despre vestea neașteptată a morții lui moș Mihai. Cu câteva săptămâni în urmă, de Sfântul Ilie, cei doi prieteni petrecuseră împreună la Bogdănești. Ghiță Kirileanu îl văzuse „sănătos, cu voie bună și hotărât de a reintra în învățământ din cauza greutăților materiale”³⁸. Lupescu nu a supraviețuit însă unei intervenții chirurgicale la spitalul Sfântul Spiridon din Iași. El a fost înmormântat la cimitirul Eternitatea³⁹.

În necrologul din „Neamul Românesc”, din 23 august 1922, Virgil Tempeanu gratifica pe „bădia Mihai” cu titlul de „luceafărul generației eroice de învățători”. În opinia sa, Lupescu nutrise pentru Nicolae Iorga „un cult rar”. Acesta i-ar fi mărturisit adesea că „se temea să-l cunoască personal pe marele istoric, fiindcă nu voia să găsească ceva «omenesc» în acel ce întruchipa idealul său patriotic, moral și politic”⁴⁰.

Soția lui, Elena Lupescu, a oferit orfelinatului 1.000 de lei pentru a fi înrămată fotografia primului director, care a fost așezată în cancelaria orfelinatului la loc de cinstă lângă cea a regilor și reginelor României⁴¹.

În 1926 a fost dezvelită efigia lui Lupescu în prezența lui Nicolae Butculescu, Louis Bolomey (născut în 1881) și a văduvei Elena Lupescu⁴².

Lupescu a fost o personalitate marcantă a intelectualității rurale din Moldova acelor timpuri, care nu s-a bucurat însă de atenția cuvenită din partea istoriografiei, mai ales în ceea ce privește aptitudinile sale de pedagog. Este știut faptul că fruntașul țăranist din perioada interbelică, Ion Hudiță, profesor la Chișinău, era nepotul lui Lupescu din partea soției. În 1921, Lupescu și soția sa Elena au participat la nunta acestuia cu Emilia, fiica unui mare proprietar funciar și contabil al moșiei Zorleni, Haralamb Popa⁴³.

³⁷ I.H. Ciubotaru, *op. cit.*, Lupescu „Moș Mihai” (Bogdănești) către Ghiță Kirileanu (București), 28 decembrie 1921/15 ianuarie 1922, p. 171.

³⁸ ANIC, ACDC, 1754, G.T. Kirileanu (Piatra Neamț) către Butculescu, 18 august 1922, f. 79.

³⁹ Idem, telegrama lui Popovici, f. 80; Elena Lupescu către Butculescu, 2 august 1922, f. 83, 85.

⁴⁰ Idem, 1754/1922, f. 93.

⁴¹ Idem, 1754, Popovici către Basset, 3 septembrie 1922, f. 77.

⁴² Idem, 1761/1926, Popovici către administrator, 4 octombrie 1926, f. 97v, 100, 101.

⁴³ Idem, 1751, Lupescu către Basset, 3 iunie 1921, f. 68.

URMAȘII LUI MIHAI LUPESCU LA CONDUCEREA ORFELINATULUI

În toamna anului 1920 Theodor Popovici era numit director al orfelinatului. În primii ani de directorat, autoritatea lui a fost pusă la grea încercare. Rivalitățile dintre director, învățător și conductorul agricol nu mai conteneau. Conductorul agricol, Stelian Negoescu, absolvent al primei serii de elevi ai orfelinatului și ai școlii de meserii din Iași, era nemulțumit de condițiile de trai. În opinia sa, era de neconceput ca învățătorul și conductorul agricol să aibă același regim alimentar ca orfanii⁴⁴. El fusese elevul lui Lupescu și al lui Popovici. Acesta din urmă îi era naș de cununie. Tânărul se căsătorise cu o fată de negustor, care voia un „trai de lux”⁴⁵. După ce și-a dat demisia de la orfelinat, Negoescu intenționa să intre în serviciul moșiei regale și să se apuce de negoț împreună cu socrul său⁴⁶. În 1938 îl găsim ca administrator al moșiei Poeni, proprietatea principesei Ileana.

În iarna anului 1920–1921, Popovici, confruntat cu un val de acuzații din partea personalului, dar și a orfanilor, a cedat nervos, exprimându-și intenția de a demisiona. În aceste condiții, Casa Regală solicita ajutorul lui Lupescu. Fostul director a întreprins o călătorie la orfelinat pentru a-și forma un punct de vedere avizat. În februarie 1921, Lupescu îl informa pe Basset că Popovici era slăbit din punct de vedere psihic, nu putea dormi noaptea, iar în orele de somn avea coșmaruri.

Bătrânul învățător avea și o recomandare pentru înlocuirea directorului: Vasile Tomegea din satul Boroaia, județul Suceava. Soția lui era învățătoare și aveau împreună o fetiță de 11–12 ani. Tomegea, fiu de țăran, umbla îmbrăcat în straie țărănești, așa cum de altfel era tradiția la orfelinat. Din informații primite de la Ghiță Kirileanu, Lupescu știa că Tomegea, care fusese ales deputat de două ori, urma să nu mai candideze. Pentru postul de conductor agricol, Lupescu propunea reangajarea lui Stelian Negoescu sau găsirea unui înlocuitor dintre absolvenții orfelinatului⁴⁷. În aprilie 1921, Lupescu s-a întâlnit cu Tomegea, care a fost de acord cu propunerea, fiind dispus să renunțe la politică cu condiția ca soția sa să fie numită învățătoare la orfelinat⁴⁸.

Vizitele lui Lupescu la orfelinat din iarna și vara anului 1921 au confirmat faptul că Popovici nu se bucura de autoritate. Regulile și obiceiurile instituite cu 22 de ani în urmă nu mai erau respectate. Cadrele didactice nu mai stăteau la masă cu orfanii, iar directorul avea un regim alimentar privilegiat. Personalul era tratat „mai de sus, mai autoritar”. Nici un pedagog nu îi supraveghea noaptea pe orfani,

⁴⁴ Idem, 1749/1920, f. 148, Lupescu către administrator; 1749/1929, 6 octombrie 1920, f. 30.

⁴⁵ Idem, 1749, Lupescu către Butculescu, 10 octombrie 1920, f. 36.

⁴⁶ Idem, 1749, Popovici către Basset, 11 octombrie 1920, f. 37.

⁴⁷ Idem, 1751, Lupescu către Basset, 23 februarie/10 martie 1921, f. 30.

⁴⁸ Idem, 1751, Lupescu către Basset, 8 aprilie 1921, f. 48.

așa că se înmulțiseră cazurile de indisciplină, furturi și dezertări. Această stare de anomie era amplificată de lipsa de armonie în rândul educatorilor, fapt ce era sesizat și de orfani⁴⁹.

În vara lui 1921, Lupescu constata o serie de nereguli datorate atât directorului cât și personalului⁵⁰. În opinia sa, Ioan I. Mierlă, conductorul agricol, era un bun meseriaș, dar obișnuia să fumeze printre băieți și să înjure, iar Popovici se dovedea lipsit de tact. În orice caz, Lupescu era de părere că „trebuie să i se dea puțința lui Popovici de a-și alege colaboratorii ce-i trebuiesc căci numai așa se va putea face treabă bună și temeinică”⁵¹. Nici învățătorul Ioan N. Romaniță nu se adapta condițiilor aspre de la orfelinat⁵². Atât Mierlă cât și Romaniță erau nemulțumiți de faptul că primeau la masă prea puțină carne. Ioan N. Romaniță fusese învățător în Căbești, județul Tutova⁵³.

La 14 august 1921, într-o scrisoare către Basset, Popovici își anunța demisia⁵⁴, dar după numai o zi revenea asupra deciziei⁵⁵. În căutare de soluții, Lupescu îi sugera lui Butculescu să ia în calcul varianta Romaniță ca urmaș al lui Popovici, fiindcă e „mult mai mai pașnic”⁵⁶.

Popovici a rămas în funcție, dar conflictele nu s-au stins. După câțiva ani, el a reușit să-l îndepărteze pe recalcitrantul Romaniță. În 1924, mai mulți flăcăi și absolvenți ai orfelinatului au trimis către Costică Bolomey, administratorul moșiei Zorleni, un memoriu, în care îl acuzau pe director că îi bătea și îi hrănea prost: „se petrec lucruri groaznice cu noi din toate punctele de vedere”⁵⁷. În vara aceluiași an trei orfani au dezertat, iar Tănase Mantu, în vârstă de 17 ani, prins în gara Oituz, a fost adus și închis la orfelinat, aplicându-i-se o corecție severă. Popovici a recunoscut în fața lui Bolomey că s-a abătut de la sancțiunile admise de regulament: „i-am aplicat și o mică corecție însă cu socoteală, părintește, așa cum ar face orice părinte care-și iubește copilul, spre a-i scoate gărgăunii din cap când apucă câmpii. Acest procedeu, deși în teorie nu poate fi admis, totuși poate fi luat ca un mijloc pedagogic extrem, care în practică aduce rezultate bune”. Directorul era convins însă că memoriul cu pricina nu fusese scris de copii, ci de către cineva din personal. În rezoluție, administratorul Basset cerea desfășurarea unei anchete la școală, care să stabilească cine era responsabil de întocmirea memoriului, atrăgându-i atenția directorului să

⁴⁹ Idem, 1751, Lupescu către Basset, 3 martie 1921, f. 38

⁵⁰ Idem, 1751, Lupescu către Basset, 18 august 1921, f. 87.

⁵¹ Idem, 1751, Popovici către Basset, 5 februarie 1921, f. 17.

⁵² Idem, 1751, Popovici către Basset, 20 februarie 1921, f. 25

⁵³ Idem, 1749, Popovici către Basset, 17 octombrie 1920, f. 31.

⁵⁴ Idem, 1751, Popovici către Basset, 14 august 1921, f. 93.

⁵⁵ Idem, 1751, Popovici către Basset, 15 august 1921, f. 95.

⁵⁶ Idem, 1751, Lupescu către Butculescu, 30 iulie/17 august 1921, f. 108.

⁵⁷ Idem, 1757/1924, f. 110.

nu se abată de la îndatoririle sale instituite prin regulament: „nu ne îndoim că dumneavoastră întrebuințați gradat pedepsele obicinuite, să-l eliminați dacă fuge ar fi preferabil”⁵⁸.

Popovici era convins că memoriul fusese întocmit de învățătorul Romaniță sau de una din rudele sale. Bănuielile lui s-au confirmat⁵⁹. Printr-o cunoștință din Bârlad, Popovici a comparat scrisoarea anonimă cu alte două găsite la o instituție din Bârlad de unde soacra lui Romaniță își primea pensia⁶⁰. Deși Romaniță a negat că scrisoarea fusese întocmită cu acordul lui, a fost forțat de împrejurări să demisioneze și să părăsească orfelinatul în termen de două săptămâni.

După îndepărtarea lui Romaniță, starea de spirit în orfelinat s-a domolit. În următorii ani, Iancu Bizim a funcționat ca învățător⁶¹, iar Vasile Șerban (1922–1937) și Constantin Zaharia (1937–1942), amândoi absolvenți ai orfelinatului, vor ocupa pe rând postul de conductor agricol⁶².

În 1928, după moartea regelui Ferdinand, în timpul regenței așezământul a fost așezat sub patronajul reginei Maria și a obținut personalitate juridică. Prin actul de donațiune al urmașilor regelui Ferdinand, orfelinatul a fost împroprietărit cu 131 de hectare și 6.845 metri pătrați. În 1929 a luat ființă eforia, un organ de supraveghere, constituit din trei membri: ministrul sau mareșalul Casei Regale, un reprezentant al Administrației bunurilor regale și unul al Ministerului Instrucțiunii Publice⁶³. Primii efori au fost ministrul Casei Regale, Constantin Hiott, Nicolae Butculescu, administrator al Casei și Bunurilor Reginei Maria și Louis Bolomey. Acesta din urmă a funcționat ca efor din partea Ministerului Instrucțiunii Publice între anii 1929 și 1948. Odată cu venirea pe tron a regelui Carol I, patronajul a revenit acestuia, iar între 1940 și 1947 urmașului la tron, Mihai I.

La 30 martie 1938 directorul Popovici s-a pensionat, iar succesor a fost numit învățătorul Iancu Bizim, care se afla în orfelinat de zece ani⁶⁴. Postul de învățător a fost ocupat de către Dumitru I. Alexandru⁶⁵. Din 25 martie 1940, după decesul subit al lui Bizim⁶⁶, interimatul a fost asigurat de învățătorul D. Alexandru. Procesiunea înmormântării directorului la Bârlad a fost impresionantă, cu onoruri militare și cu un car tras de șase boi⁶⁷.

⁵⁸ Idem, 1757, Popovici către Bolomey, 16 iunie 1924, f. 112.

⁵⁹ Idem, 1757, Popovici către Basset, 24 iunie 1924, f. 115.

⁶⁰ Idem, 1757, C. Bolomey către Basset, 3 iulie 1924, f. 125.

⁶¹ Idem, 1763, Popovici către Administrator, 22 august 1928, f. 114.

⁶² Idem, 1775, Popovici către Eforie, 5 septembrie 1937, f. 65; 21 septembrie 1937, f. 67.

⁶³ *Act de constituire al Așezământului Orfelinatul Agricol Ferdinand*, Zorleni, județul Tutova și Statutele, București, Tipografiile Române Unite, 1928; ANIC, ACDC, 1764, f. 1–6; 1766, Act de donațiune, 22 noiembrie 1929, semnează, f. 90–92.

⁶⁴ Idem, 1776, Proces verbal de predare și primire a funcției, 30 martie 1938, f. 9.

⁶⁵ Idem, 1776, Bizim către efori, 30 aprilie 1938, f. 24.

⁶⁶ Idem, 1779/1940, Casa Regelui către Bolomey, 25 martie 1940, f. 70.

⁶⁷ 1779, Alexandru către administrator, 3 aprilie 1940, f. 109.

Pe 18 aprilie 1940, într-un referat către Casa Regelui, Bolomey îl recomanda ca director pe Marin Popa, fost funcționar la Ministerul Agriculturii, absolvent al școlii medii de agricultură și comerț din Alexandria, județul Teleorman. Popa, în vârstă de 41 de ani, era căsătorit și avea un copil. Între anii 1927 și 1940 Popa a lucrat în serviciul moșiilor regale, la Zorleni și la Mănăstirea, din județul Ilfov. Eforii își doreau un inginer agronom în acest post⁶⁸. Totuși, putea fi un inconvenient faptul că Popa nu avea studii pedagogice.

Învățătorul Dumitru Alexandru se plângea la București că noul director nu avea cunoștințe pedagogice. Eforul Louis Bolomey, aflat în inspecție în data de 10 decembrie 1941, remarcă însă rezultatele slabe ale învățătorului⁶⁹. Copiii nu cunoșteau nici măcar capitalele de județ. Bolomey era de părere că Bizim avusese prea mare îngăduiță față de învățător, așa că nu era de mirare faptul că, după retragerea lui Lupescu, autoritatea slabă a directorilor a determinat ca 38 de orfani să fie eliminați sau să fugă din orfelinat⁷⁰.

Eforii căutau un nou învățător. Privirile lor s-au oprit asupra lui Ștefan Brehoiu, detașat ca învățător la școala Zorleni în 15 noiembrie 1941⁷¹. La un an de la decesul lui Bizim, la 26 martie 1942, o nouă tragedie lovea orfelinatul⁷². Popa a decedat, iar Ștefan Brehoiu a preluat interimatul.

Numirea unui nou director a fost tergiversată vreme de un an. La 1 ianuarie 1943, eforii l-au propus pe Mihai Ciobotariu, învățător din Valea Satului, comuna Grajduri, județul Iași⁷³. Născut în 1898, în comuna Drăgușeni, județul Vaslui, Ciobotariu a urmat cursurile școlii normale Vasile Lupu din Iași. În urma căsătoriei cu Maria, și ea învățătoare, s-au născut patru copii. Numirea lui s-a bazat pe referințele pozitive ale lui M. Bogdan de la Fundația Regelui Ferdinand din Iași, care au fost obținute de efori pe cale particulară, nu prin inspectorat⁷⁴.

Ciobotariu nu a fost prea bine primit de subordonați. Învățătorul Brehoiu și conductorul agricol Radu Oancea (orfan de război și absolvent al unei școli de agicultură⁷⁵) îl învinuiu de o serie de nereguli, care s-au dovedit reale în urma unui control ordonat de la București. În apologia sa, Ciobotaru recunoaște că a neglijat registrele contabile, dând greutate laturii practice. În fața învinuirii că ar fi palmuit un orfan obraznic, el replică: „merita pedepse mai aspre”. În perioada în care s-a aflat la conducere, orfelinatul a primit Diploma de Onoare la expoziția din vară din județ, situându-se pe locul doi după ferma Zorleni⁷⁶. În referatul către efori,

⁶⁸ 1779, Referat al Casei Regelui, 18 aprilie 1940, f. 101.

⁶⁹ 1783/1941, Bolomey către efori, 10 decembrie 1941, f. 34.

⁷⁰ Idem, f. 34v.

⁷¹ Idem, 1783, 15 noiembrie 1941, f. 58.

⁷² Idem, 1783, Brehoiu către administrator, 26 martie 1942, f. 161.

⁷³ Idem, 1783, Proces verbal al eforilor, 21 decembrie 1942, f. 218.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 223.

⁷⁵ Idem, 1784, Brehoiu către Eforie, 7 august 1942, f. 266, 267.

⁷⁶ Idem, 1785, Ciobotaru către administrator, 2 decembrie 1943, f. 35.

inspectorul Dem. T. Dumitrescu cerea schimbarea de urgență a directorului: registrul contabil nu era ținut la zi, biblioteca sărăcăcioasă, iar hrana nu era „suficient de gustoasă”, fiind preparată de copii. Directorul nu emitea chitanțe, facturi, sau emitea chitanțe pe numele unor persoane fictive⁷⁷.

Directorul a fost demis. Între 1944 și 1948 acest post a fost ocupat de Ștefan Brehoiu.

Activitatea orfelinatului a fost perturbată de război. O parte din clădire și anexele au fost rechiziționate de armată⁷⁸.

În aprilie 1944, înaintarea trupelor sovietice pe teritoriul României a determinat evacuarea orfelinatului la moșia regală Mănăstirea din județul Ilfov⁷⁹. Această operațiune a fost organizată de către conductorul agricol Radu Oancea, cu un convoi format din 14 orfani, 4 căruțe, 8 boi, 2 vaci, 2 viței⁸⁰. În 12 martie 1945, orfanii se întorceau la Zorleni⁸¹.

În ceea ce privește starea clădirii, cutremurul din 10 noiembrie 1940 a adus pagube însemnate. Frontonul fațadei a căzut și au apărut crăpături la bolți, ferestre și cornișe. Deși etajul superior devenise practic de nelocuit, experții au considerat că dărâmarea și reconstruirea acestuia ar fi fost prea costisitoare. În raportul constatat, arhitectul Spraitzer propunea execuția unor lucrări ample de consolidare a clădirii prin legături de fier și ancore⁸². Orfanii erau cazați în casa învățătorului, iar cursurile și celelalte activități ale școlii erau mutate în sala de mese și în atelierul de lemnărie și de rotărie din spatele grajdului⁸³. Situația de război nu a permis efectuarea reparațiilor. La 9 decembrie 1943 directorul Mihai Ciobotariu, în raportul către inspectorul Dimitrescu, semnală faptul că edificiul era în pericol de surpare⁸⁴. Etajul era folosit ca spațiu de depozitare, fiind impropriu pentru locuit⁸⁵.

În anii următori, clădirea a continuat să se degradeze. În iulie 1944, explozia unei bombe de avion în curtea orfelinatului a spart geamurile clădirii, iar un proiectil de tun a lovit în plin peretele dinspre apus de la etaj⁸⁶.

În iunie 1946 o furtună puternică a smuls acoperișul clădirii. Arhitectul Casei Regale, Oswald Hödl, a elaborat un deviz în valoare de 73 de milioane de lei pentru reparații la acoperiș și ziduri⁸⁷. Din lipsă de fonduri, nu au fost executate lucrări ample de consolidare.

⁷⁷ Idem, 1786, referatul lui Dem. T. Dumitrescu, 1 decembrie 1943, f. 5–13.

⁷⁸ Idem, 1783, M. Popa către efori, 7 noiembrie 1941, f. 29.

⁷⁹ Idem, 1786, Hotărârea eforilor, 25 aprilie 1944, f. 29.

⁸⁰ Idem, 1786, Brehoiu către administrator, 21 aprilie 1944, f. 33.

⁸¹ Idem, 1788, Ordin de serviciu pentru reîntoarcerea convoiului, 12 martie 1945, f. 272.

⁸² ANIC, ACDC, 1779/40, Memoriul arhitectului Casei Regale, 13 februarie 1941, f. 66–68.

⁸³ 1779/40, Memoriul delegației Mareșalatului Casei Regale, 13 februarie 1941, f. 66.

⁸⁴ Idem, 1785/1943, f. 29.

⁸⁵ Idem, 1785, f. 166.

⁸⁶ 1788, Proces-verbal, Ștefan Brehoiu, R. Oancea, 1 aprilie 1945, f. 29.

⁸⁷ Se impuneau lucrări ample de tinichigerie, tâmplărie și zidărie, idem, 1789, inspecția șefului contabil către Mareșalat, 21 octombrie 1946, f. 63; 1789, 10 iulie 1946, devizul arhitectului, f. 39.

REGULAMENTUL ORFELINATULUI

Sistemul de ferme școlare, colonii și orfelinate agricole, finanțate de organizații confesionale și laice, s-a dezvoltat în Franța începând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea⁸⁸. În vara anului 1897 Basset a cules prin intermediul lui Charles Lardy, ministrul Elveției la Paris, numeroase informații referitoare la organizarea și funcționarea unor orfelinate din Franța. Charles Lardy i-a trimis lui Basset două lucrări de referință: *Misère et Remèdes*, scrisă de Paul-Gabriel Othenin Bernad de Cléron, conte de d'Haussonville⁸⁹ și *Répertoire complet de toutes les œuvres et institutions de bienfaisance à Paris et en France*. Cartea contelui d'Haussonville reflectă concepțiile paternalismului conservator, prin care partizanii familiei de Orléans își arătau interesul față de consecințele sociale ale liberalismului economic⁹⁰.

Prin înființarea așezământului de la Zorleni, Regele Carol a vrut să dea o pildă pentru combaterea ignoranței și mizeriei populației rurale⁹¹. Profesorul din Bârlad Grigore Patriciu arată în cartea sa că principiul fundamental de funcționare a orfelinatului era formarea caracterului moral al copiilor prin împlinirea nevoilor practice⁹². Elevii erau pregătiți să devină buni agricultori și soldați⁹³. Instituția promova învățarea naturală, conformă cu natura individuală a școlarului, mai exact cu legile naturale de dezvoltare ale spiritului omenesc⁹⁴. Această școală aplica principiul „să trăim prin noi înșine”⁹⁵.

În vara anului 1898, Basset a întocmit Regulamentul de funcționare al Orfelinatului. Principiul pedagogic care stătea la baza organizării și funcționării orfelinatului era munca. Orfelinatul asigura fiecărui orfan o zestre în bani, pe care urma să o primească la absolvire. Fiecare zi de muncă și fiecare act de indisciplină erau contabilizate în fondul de zestre al fiecărui copil. Copiii, împărțiți în cete de lucru, erau recompensați prin laude și premii în bani, iar în caz de indisciplină și abateri de la regulament, erau muștrați în public, sancționați cu amenzi și chiar puteau fi exmatriculați. Nici o pedeapsă corporală nu putea fi aplicată⁹⁶.

⁸⁸ Ivon Le Carrères, *Les Colonies ou orphelinats agricoles catholiques de 1850 à 1938*, în *Les enjeux de la formation des acteurs de l'agriculture 1760–1945. Actes du colloque ENESAD*, Dijon, 2000, p. 101–107.

⁸⁹ *Etudes sociales: Misère et remèdes*, Calmann-Lévy, 1886.

⁹⁰ Edward J. Hughes, *Proust, Class and Nation*, Oxford University Press, 2011, p. 46.

⁹¹ În 1910, Grigore Patriciu scrie un studiu asupra orfelinatului, *Studiu pedagogic asupra orfelinatului agricol „Ferdinand”*, București, Albert Baer, 1910, p. 18.

⁹² *Ibidem*, p. 25.

⁹³ *Ibidem*, p. 25.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 27.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 28.

⁹⁶ *Inaugurarea orfelinatului agricol Ferdinand de pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova, 18 octombrie 1898*, București, Voința Națională, 1898, p. 30, 31.

În 1906, Lupescu a publicat broșura *Arătări despre orfelinatul agricol Ferdinand întemeiat de M.S. Regele Carol I pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova în 1898*, București, 1906. În viziunea lui, școala „se poate asemui cu un sătean care are copii mulți, cu care caută să facă toate treburile și să-i poată îndrepta pe calea binelui, a cinstei și a muncii cumplite, în care omul găsește deplină mulțumire și deci fericire”⁹⁷.

În același an, Lupescu publica *Îndrumări pentru conducerea și administrarea lăuntrică a orfelinatlui agricol Ferdinand*. Cele 134 de articole ale Îndrumărilor completeau dispozițiile generale ale Regulamentului din 1898.

Așezământul îi învăța pe băieți cu disciplina severă și respectul față de ierarhie. Copiii mici se adresau celor mari cu apelativul „bădică”⁹⁸.

Îndrumările din 1906 precizează despre conductorul agricol că trebuie „să fi practicat viața de plugar, să fie fecior de țăran pe cât se va putea”⁹⁹. Erau admiși elevii „din județul Tutova și din județele megieșe”¹⁰⁰. Excluderea din orfelinat se impunea ca măsură extremă pentru purtarea rea, dar și pentru lipsa desăvârșită de aplecare spre viața țărănească¹⁰¹. Prin excludere orfanii pierdeau zestrea. Totuși, dacă în momentul excluderii elevul era în anii terminali, tutorele primea jumătate din cuantumul zestrei. Nu puteau pleca la rude în vacanțe decât orfanii de peste 17 ani care puteau călători singuri¹⁰².

Pentru a-i deprinde pe orfani cu obiceiurile satului, orfelinatul organiza hore la care erau invitați doar fetele și flăcăii din sat cu „apucături cinstite”. Pentru un asemenea eveniment, erau tocmiți lăutari¹⁰³.

Băieții erau înconjurați exclusiv de pedagogi și personal auxiliar de gen masculin. Lupescu se opunea angajării de femei în orfelinat: „orfelinatul e de așa natură că femeia n-are chip de amestec între copii”¹⁰⁴. Gospodăria orfelinatlui, curățenia și pregătirea mesei intra în sarcina orfanilor. Basset cerea înlocuirea treptată a muncii personalului de serviciu cu cea a orfanilor. În 1902, Lupescu raporta faptul că pe măsură ce vor crește, orfanii vor învăța să frământa aluatul pentru facerea pâinii¹⁰⁵.

Orfelinatul era înzestrat cu propriul imn pentru a le aminti mereu copiilor cine erau, sunt și vor deveni în viață. Directorul orfelinatlui, Mihai Lupescu,

⁹⁷ Mihai Lupescu, *Arătări despre Orfelinatul Agricol Ferdinand, întemeiat de M.S. Regele Carol I pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova în 1898*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906, p. 20.

⁹⁸ ANIC, 1731, broșura *Îndrumări pentru conducerea și administrarea lăuntrică a orfelinatlui agricol Ferdinand*, în raportul lui Basset către Rege, f. 11v.

⁹⁹ Idem, f. 6.

¹⁰⁰ Idem, f. 9.

¹⁰¹ Idem, f. 11.

¹⁰² Idem, f. 15.

¹⁰³ Idem, f. 31.

¹⁰⁴ Idem, 1749, Lupescu către Basset, 27 iulie/4 august 1920, f. 113.

¹⁰⁵ Idem, 1726, Lupescu către Basset, 5/18 decembrie 1902, f. 223.

vorbise cu George Musicescu, șeful corului Mitropoliei din Iași, să compună muzica pe trei voci. Între timp Casa Regală obținuse de la George Enescu să compună melodia după versurile lui Nicolae Rădulescu-Niger (1861–1944)¹⁰⁶: „Sunt plugar și sunt român/Și plugar voiu să rămân/Iar când țara m-o chema/ Plug pă pușcă voiu schimba”.

Ziua de 17 mai, momentul însănătoșirii principelui Ferdinand, era declarată ziua orfelinului¹⁰⁷.

În 1924 Popovici îi solicita lui Basset modificarea unor dispoziții din *Îndrumări*, pe care le considera ambigue. Tonul lui Basset este aspru: „cedați la nenorocita tendință de militarie ce o constată în mai toate administrațiile, reglementând orice lucru chiar cele mai neînsemnate prin niște prescripțiuni rigide care paralizează orice inițiativă personală. Vă mărturisesc că acest ideal nu e al nostru, și experiența ne dovedește că a dat greș oriunde a fost aplicat. Principiile pedagogice pe care le-a urmat înaintatul vostru predecesor sunt o tradiție scumpă de care nu ne putem îndepărta și pe care trebuie să le păstrăm cu sfințenie. Ele tind să asigure bunul mers al așezământului prin conlucrarea tuturor voințelor, lăsându-le maximul de liberă inițiativă”¹⁰⁸.

CINE ERAU ORFANII?

Regulamentul din 1898 stabilea că erau admiși orfanii de un părinte sau de ambii părinți ori copiii abandonați cu vârste între 8 și 13 ani. Orfanii păraseau așezământul odată cu serviciul militar¹⁰⁹.

În primii ani, băieții au fost recrutați cu sprijinul autorităților locale. Rezultatele nu au fost încurajatoare. Tutorii orfanilor erau oameni cu influență în structurile administrației locale, care, scrie Lupescu, credeau că la *școala regelui* de la Zorleni „băieții cresc în puf și trebuie să iasă de acolo bogați și cu slujbe sigure și bune”¹¹⁰.

Această situație a fost remediată în următorii ani. Lupescu își recruta singur elevii prin propria rețea de învățători sătești. De regulă, aveau prioritate orfanii de ambii părinți și cei rezultați din legături legitime. Totuși, în procesul verbal din 1935, eforii au admis intrarea în orfelinat a lui Nicolae Z. Bujoreanu din Tuțcani,

¹⁰⁶ *Imnul plugarilor* în *Rustice*, IV vol., 1893–1894; ANIC, ACDC, 1723, Lupescu către Basset, 7 ianuarie 1900, f. 40; 1723, 15 ianuarie 1900, f. 115 (partitura).

¹⁰⁷ *Inaugurarea orfelinului agricol Ferdinand de pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova, 18 octombrie*, și urm., p. 26.

¹⁰⁸ ANIC, ACDC, 1757, Basset către Popovici, 28 februarie 1924, f. 81.

¹⁰⁹ *Inaugurarea orfelinului agricol Ferdinand de pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova, 18 octombrie*, și urm., p. 28.

¹¹⁰ Idem, 1743, Lupescu către Basset, 30 aprilie 1911, f. 3.

județul Corvului, „copil natural, crescut de o mătușă bătrână și săracă”, întrucât „în ultimii ani nu s-au mai prezentat orfani născuți legitim”¹¹¹.

Orfanii de război și fiii de veterani s-au bucurat întotdeauna de prioritate la admiterea în orfelinat. Printre cei admiși în primul lot, erau câțiva fii de veterani din războiul de independență. În 1941, eforul Louis Bolomey propunea ca locurile vacante să fie ocupate de orfanii de război, la recomandarea primărilor comunelor de pe moșiile regale¹¹².

De la înființare și până în 1910 așezământul a primit 55 de orfani, din care 30 erau îngrijiți în orfelinat, 8 erau retrași, 7 eliminați, 3 trimiși acasă din diferite pricini, 1 decedat, 3 absolvenți și statorniciți în Zorleni ca gospodari, alți 2 absolvenți duși în satul lor și 1 la oaste¹¹³. Chiar și cei excluși, declară Lupescu, „au ajuns ceva în viață”: unii ofițeri inferiori, alții proprietari de prăvălie¹¹⁴.

Între 1910 și 1920, au fost admiși 39 de orfani. Din cei 94 de băieți care fuseseră înscriși de la înființare și până în 1920, 24 erau absolvenți, 26 retrași, 11 excluși, 3 morți în război, iar 30 erau în școală. Din 24 de absolvenți: 8 plugari, 8 activau în serviciul agronomic, 3 morți în război, 1 întors din armată, 4 în armată, 2 mobilizați¹¹⁵.

În 1938, într-un raport către mareșalul Palatului, prefectul de Tecuci, colonelul Codrat Ciupagea, expunea situația socială și materială a absolvenților. Din cei 50 de absolvenți ai orfelinatului în cei 40 de ani de funcționare, numai șase îmbrățișaseră cariera de funcționar. Zece erau decedați, iar ceilalți se ocupau cu plugăritul și micile meșteșuguri țărănești. Printre absolvenți întâlnim un primar de sat, un notar, un funcționar de bancă la Chișinău și unul trăia fără nici o meserie la Galați¹¹⁶.

VIAȚA DE ZI CU ZI A ORFANILOR

În raportul către Basset din 30 aprilie 1911, Lupescu subliniază faptul că: „e poate singura instituție ce corespunde adevăratei creșteri țărănești și românești”¹¹⁷. În 1913 satul Zorleni număra 1956 de locuitori. Țăranii erau săraci, analfabeți și lipsiți de pământ. Lupescu remarcă: „Orfanii trăiau ca într-o insulă. A lăsa pe orfani prin sat este a-i pierde prin mocirla satului”¹¹⁸. Rolul școlii era să ridice nivelul

¹¹¹ Idem, 1773, Proces verbal al eforilor, 15 ianuarie 1935, f. 47.

¹¹² Idem, 1783, M. Popa către administrator, 2 decembrie 1941, f. 68 (9 locuri pentru orfanii de război); Circulare ale eforilor către prefecti, 25 martie 1942, f. 97.

¹¹³ Idem, 1739, Lupescu către Basset, 9 ianuarie 1910, f. 11.

¹¹⁴ Idem, 1743, Lupescu către Basset, 30 aprilie 1911, f. 1.

¹¹⁵ Idem, 1749, Lupescu către administrator, 8 februarie 1920, f. 150.

¹¹⁶ Idem, 1762, Prefectul de Tutova către mareșalul Palatului, din înaltul ordin al regelui, 15 aprilie 1938, f. 41; tabel f. 41–43.

¹¹⁷ Idem, 1743/1911, Lupescu către Basset, 30 aprilie 1911, f. 3.

¹¹⁸ ANIC, ACDC, 1736, Lupescu către Basset, 31 ianuarie 1907, f. 60.

cultural al țăranului. Țăranii erau încurajați să ceară unelte de la școală, gospodinele primeau sămânță de viermi de mătase, iar directorul și personalul le ofereau sfaturi¹¹⁹. Lupescu era de părere că doar prin ridicarea nivelului de trai al țăranului putea fi atins progresul. Referitor la răscoala din 1907, Lupescu deplânge „zilele de grea cumpănă și rușine care s-au revărsat anul acesta peste această mult încercată țară”¹²⁰.

Programul de zi cu zi al orfanilor era reglementat riguros, deșteptarea la 6 dimineața și stingerea la ora 21.15. Cursurile teoretice se țineau între 9 și 11.30 și 13.30 și 15.30. Înainte și după cursuri băieții se rugau, mâncau, făceau curățenie la grajduri, exerciții fizice, se odihneau și își pregăteau temele.

Școala promova modelul țăranului român autentic, fiind îndemnați să-și însușească pe deplin stilul de viață specific. Alimentația era simplă dar sănătoasă, igiena corporală era obligatorie. Îmbrăcămintea era adaptată stilului țărănesc, cu ițari, cămașă, căciulă, ghete, pălărie de paie și opinci¹²¹.

În timpul primului război mondial, școala întâmpina greutăți în procurarea materialelor, negăsind negustori și croitori pentru confecționarea staielor țărănești. În 1922, directorul Popovici preciza într-un raport adresat administratorului că „în locul mintalelor și ițarilor albi din suman, în timpul iernei și al cămășilor și izmenelor din timpul verii, ne-am slujit de vestoane și pantaloni de postav”. El observa însă că „schimbarea portului a influențat în rău asupra sufletului lor, făcându-i să se aplece spre fudulii și să înceapă a se crede un fel de cuconași; fiindu-le oarecum rușine a merge la lucru, prin sat, în izmene cu cămașa pe afară, așa cum i-au obligat până acum, când le-am putut înjgheba portul pe vară iarăși, așa cum a fost mai înainte și potrivit Îndrumărilor”. În acest scop, Popovici a luat legătura cu un negustor din Neamț¹²².

Situația s-a repetat și în al doilea război mondial. Confruntându-se cu lipsa de materiale și de mână de lucru, directorul Ștefan Brehoiu a dispus înlocuirea sumanului cu un veston sau o pereche de pantaloni¹²³.

Lupescu era de părere că introducerea „rufelor de noapte nu era necesară”, putând dormi în „cămeșile de zi”, după ce se scuturau de țărână și colb. Numai dacă ploua afară, își schimbau cămașa. Nici cearșafurile nu erau necesare: „pentru cearșafuri la pături cred că nu e nevoie, introducerea rufelor de noapte și a cearșefurilor la pături i-ar deprinde prea orășenește”. Iarna orfanii făcea baie caldă o dată pe lună, iar la lăutoare în fiecare sâmbătă. Opincile erau ținute peste noapte la spălător, nu în dormitor¹²⁴. Vara ei se scăldau zilnic în pârâul din apropiere.

¹¹⁹ Idem, 1743/1911, Lupescu către Basset, 30 aprilie 1911, f. 3v.

¹²⁰ Idem, 1736/1907, Lupescu către Basset, 9 mai 1907, f. 98.

¹²¹ *Inaugurarea orfelinatului agricol Ferdinand de pe moșia regală Slobozia-Zorleni, județul Tutova, 18 octombrie*, și urm., p. 32 (articolul 19 din Regulamentul din 1898).

¹²² ANIC, ACDC, 1754, Popovici către Basset, 22 mai 1922, f. 97.

¹²³ Idem, 1788, Ștefan Brehoiu către efori, 21 aprilie 1945, f. 223.

¹²⁴ Idem, 1723, Lupescu către Basset, 3 octombrie 1900, 179v.

Sănătatea orfanilor era o prioritate. În primul deceniu al secolului al XX-lea, medicul primar al spitalului din Bârlad, Cerchez, venea cel puțin o dată pe an la orfelinat, pentru a-i consulta pe băieți și a le prescrie tratamente. Când medicul Cerchez nu putea veni, era chemat medicul plasei, Kirițoi, care nu era însă pe placul directorului Lupescu. Într-una din vizite, Kirițoi s-a arătat nemulțumit de sănătatea copiilor, „prea anemici”, și de starea instalațiilor sanitare. Medicul s-a purtat chiar ofensator față de copii, care n-ar fi „tipuri românești”. Lupescu remarcă în raportul său către Basset: „Mi s-a întors de pe limbă să-l întreb, da dumneata român ești? Dar m-am abținut”¹²⁵.

Băieții se îmbolnăveau de friguri și de alte afecțiuni specifice copilăriei. În 1902 unul din băieți „umbla noaptea prin dormitor, se duce pe la alți orfani, ba odată s-a dus la privată cu cerga în spate și în cap”. Un alt băiat suferea noaptea „de slăbiciunea beșiceii udatului”¹²⁶. Mulți copii aveau reumatism. În 1906, Lupescu trimitea un orfan la băi termale la Bogdănești, în județul Suceava¹²⁷. Orfelinatul a înregistrat și câteva cazuri de sifilis ereditar¹²⁸, ba chiar și câteva decese. În 1923, un orfan a murit la spitalul din Bârlad de dublă pneumonie. Cortegiul funerar spre satul natal, Plopeni, a trecut pe la orfelinat. Orfanii plângeau în hohote, în timp ce preotul Constantin Tenea rostea o rugăciune¹²⁹.

Programa pentru ciclul primar era identică cu a școlilor publice de la sate. În ciclul secundar băieții cu vârste între 14 și 17 ani urmau cursuri practice pentru deprinderea gospodăriei rurale, iar în cel superior flăcăii între 17 și 20 de ani participau la conferințe tematice despre igienă, medicină, gospodărie, economie, istorie, educație civică și urmau instrucția militară¹³⁰.

În raportul din 16 martie 1900 către administrator, Lupescu propunea ca studiile teoretice să fie încheiate până la vârsta de 17 ani, „spre a fi ferit [orfanul] de tentația spre funcționarism, de fumurile de cărturar și de viața parazitară, să nu fie preocupat cu teoria ci să rămână cu totul în domeniul practicei”¹³¹.

În viziunea lui Lupescu, teoria era sistematizarea practicii. Programa, asemănătoare cu a școlilor satești de la fermele statului¹³², trebuia să ofere elevilor noțiuni simple, concise, elementare, astfel încât să fie „stăpâni pe ceea ce învață”¹³³.

Cartea era considerată ca temelia învățăturii practice. Biblioteca școlii primea cărți de la Casa Regală. În procesul-verbal de inventar din 1920 găsim în bibliotecă

¹²⁵ Idem, 1723, Lupescu către Basset, 7 ianuarie 1900, f. 41.

¹²⁶ Idem, 1726, Lupescu către Basset, 19 ianuarie 1902, f. 25.

¹²⁷ Idem, 1732, Lupescu către Basset, 1 august 1906, f. 131.

¹²⁸ Idem, 1770, Popovici către efori, 9 iunie 1931, f. 55.

¹²⁹ Idem, 1755, Popovici către administrator, 11 aprilie 1923, f. 12.

¹³⁰ Idem, 1731, *Îndrumări pentru conducerea și administrarea lăuntrică a orfelinatului* (1906), articolul 36.

¹³¹ Idem, 1723, Lupescu către Basset, 16 martie 1900, f. 75.

¹³² Idem, 1726, Lupescu către Basset, 19 ianuarie 1902, f. 26.

¹³³ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 5 martie 1909, f. 91.

1.302 volume, printre care remarcăm prețioasa colecție a mănăstirii Măgarul împreună cu un pomelnic al familiei Conachi¹³⁴.

Școala era abonată la ziare și periodice de specialitate care se adresau atât dascălilor, cât și elevilor: „Universul”, „Albina”, „Amicul Agricultorului”, „Gazeta Săteanului”, „Revista Horticola”, „Revista Învățătorilor”, „Noua Revistă Pedagogică”¹³⁵.

Pentru lectura elevilor, Lupescu achiziționa în special lucrări de agronomie, scrise într-un limbaj accesibil țăranului, dar și literatură de ficțiune. Textele de lectură erau selecționate cu grijă. De pildă, Lupescu considera că romanul *Străin în țara lui* de N. Rădulescu-Nigir era foarte instructiv pentru orfani. Un tânăr persecutat de soartă și-a găsit liniștea la țară, unde a devenit învățător. Deștept și energic, el a făcut totul pentru luminarea satului. La îndemnul lui, sătenii s-au unit și au luat în arendă moșia de la proprietarul care se afla de mulți ani în străinătate. Romanul dădea o pildă frumoasă, chiar dacă „orice scriere de acest fel coprinde și încurcături amoroase, ele însă sunt morale și nu întunecă fondul”¹³⁶.

Nu toate cărțile recomandate de la București erau considerate potrivite pentru orfani. În 1902 Lupescu îi scrie lui Butculescu că a citit împreună cu conductorul agricol, Nicolae Stoleriu, și învățătorul Teodorescu câte o bucată din *Cartea de aur*, a lui Alexandru Macedonski, și toți trei „am avut aceeași părere că asemenea carte nu trebuie bibliotecilor rurale și graiul și subtilitatea nu se potrivesc curățeniei moravurilor de țară și deci suntem contra așezării ei între cărțile menite pentru sătean”¹³⁷.

O atenție specială era acordată serbărilor școlare, sportului, educației muzicale, militare și religioase. Serbările erau un mijloc de afirmare a unității, a disciplinei și a spiritului civic al orfanilor. Copiii recitau poezii, jucau teatru și cântau. Copiii cântau în biserica satului cu ocazia marilor sărbători religioase. Muzica corală era învățată „după ureche”, scrie Lupescu, „ei neavând și neprimind cunoștințe speciale de noțiunea liniară”. Lupescu înapoia administratorului Basset broșura referitoare la corurile religioase și populare a lui A.M. Michailean, învățător la școala din Bușteni, pe care o considera inutilă orfelinatlui. Corul școlii și al bisericii din Bușteni era apreciat la Palat și nu numai¹³⁸.

După încheierea serbărilor de Crăciun din anul 1902, Lupescu trimite la București un raport amănunțit despre felul în care au decurs activitățile orfanilor. Directorul i-a învățat *Trei crai de la răsărit*. Orfanii au umblat cu steaua pe la administratorul moșiei regale, H. Bolomey, și la contabilul Haralamb Popa, pe la preotul satului și șeful gării. Copiii au cântat liturghia la bisericile din Simila și

¹³⁴ Idem, 1749, 30 septembrie 1920, f. 76.

¹³⁵ Idem, 1726, f. 7v.

¹³⁶ Idem, 1723, Lupescu către Butculescu, f. 209.

¹³⁷ Idem, 1723, f. 23.

¹³⁸ Idem, 1726, Lupescu către Basset, 4 martie 1902, f. 90.

Zorleni. În cinstea sărbătorii, directorul a dispus tăierea unui porc¹³⁹. Masa de sărbătoare a fost îmbelșugată, cu cârnați și vin. Serbarea organizată la școală cu acest prilej a avut loc în prezența notabililor satului. Cuvântările profesorilor, intonarea imnului orfelinatului, a cântecelor și recitarea poemelor de către copii aveau rolul de „a dezvolta emulația și bunele deprinderi”, pentru a-i câștiga „spre supunere și ascultare”¹⁴⁰.

În acest fel erau marcate sărbătorile naționale, religioase, precum și ceremoniile de acordare a premiilor la sfârșitul fiecărui an școlar. Lupescu era un om blajin, dar cu concepții pedagogice ferme. El combina blândețea cu severitatea și pragmatismul. În 1902, el îl informa pe Basset că nu a dat coroană premianților, pentru că trebuie „să priceapă că coroana cea mai frumoasă se formează din hârnicie, cuminenie și ascultarea de peste an și în școală și în tot locul”. Pentru serbare absolvenții au pregătit poezii și cântece pe una și pe două voci. Elevii erau stimulați cu premii în bani care se adunau la fondul de zestre pe care îl primeau în momentul părăsirii orfelinatului¹⁴¹.

Începutul lucrărilor agricole erau marcate de ceremonii. Orfanii organizau o mică serbare înainte de semănatul ogorului. După ce părintele Tenea a rostit o rugăciune, directorul le-a vorbit succint despre „folosul și frumusețile vieții de plugar”. Orfanii cântau imnul *Plugar* în timp ce porneau boii la câmp¹⁴².

Pentru a-i deprinde cu activitățile culturale și pentru a acționa în spiritul vremii, Lupescu se gândea la organizarea unui teatru sătesc în incinta orfelinatului. Această instituție funcționa deja pe la toate școlile de pe domeniile regale și ale Coroanei. În acele vremuri teatrul sătesc propaga un puternic mesaj moralizator la sate. Învățătorul Leon Mrejeriu, autor de asemenea lucrări dramatice, propunea construirea unei scene cu cortină în sala de clasă. El oferea ca exemplu sala de teatru de la școala din Broșteni, unde se țineau conferințe, spectacole cu cor. Un artist plastic putea înfrumuseța cortina cu teme românești precum un plug cu boi, școala, biserica și gospodăria. Lucrările în lemn ar fi fost confecționate de către orfani¹⁴³.

Un țăran fruntaș și un soldat vrednic viețuiesc într-un trup sănătos. Programa școlară pune accent pe exercițiile fizice. În 1924, Ioan Popov, industriaș din Bârlad, vizitând orfelinatul, a dăruit o minge mare de fotbal cu pompă de umflat. Directorul Popovici, consemna faptul în raportul către administrator: „deși jocul foot-ball nu este un joc cu caracter românesc-țărănesc, totuși fiind introdus în toate

¹³⁹ Idem, 1726, Lupescu către Basset, 2 ianuarie 1902, f. 66.

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 65.

¹⁴¹ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 13/26 august 1902, f. 172.

¹⁴² Cu ocazia deschiderii muncilor agricole, Lupescu a instituit o ceremonie: 1726, Lupescu către administrator, 16/29 martie 1902, f. 94.

¹⁴³ Idem, 1732/1906, Lupescu către administrator, 29 ianuarie 1906, f. 69.

școalele și chiar în armată, văr rog respectuos să binevoiți a aproba îngăduirea acestui joc și în orfelinat”. Elevii urmau a fi deprinși la acest joc de fiul directorului, elev de liceu¹⁴⁴.

Educația moral-creștină intra în sarcina preotului Constantin Tenea, dar Lupescu era nemulțumit de prestația acestuia ca dascăl: „Preotul ținea lecțiile numai pentru leafă și își face treaba de confesor numai invitat și cu rugăminți [...] sfinția sa învață pe copii a memoriza evanghelia și mai nici o învățătură nu trage din frumoasele pilde ale mântuitorului Iisus”. Lupescu a hotărât să-i ia dreptul de a preda religia fiindcă copiii dormeau la orele lui, neînțelegând nimic: „e om bătrân; a-l face tânăr e greu”¹⁴⁵. În orice caz, Tenea a rămas în postul de preot al orfelinatului până în anii 1930.

Țăranul regelui era înainte de orice soldat. Prin dispoziția lui George Manu, ministrul de Război, orfanii se bucurau de serviciul militar obligatoriu cu termen redus de la la trei ani la un an¹⁴⁶. Această reglementare fusese impusă la solicitarea lui Lupescu, care se temea că petrecerea unui timp prea îndelungat în serviciul militar i-ar fi putut deprinde pe orfani cu viața de soldat în detrimentul celei de țăran. Copiii erau instruiți la orfelinat cu marșuri și trageri la țintă. În 1906, învățătorul Mrejeriu, sergent în rezervă, solicita la Palat să-i fie trimise 30 de carabine mici de cavalerie și de infanterie, cu baionete, așa cum aveau în recuzită unele școli normale din țară¹⁴⁷. Comandantul regimentului Bârlad trimitea în fiecare duminică și de sărbători un cornist și un toboșar pentru a participa la instrucția elevilor¹⁴⁸. În 15 mai 1906, Lupescu îi cerea lui Butculescu „un cort vechi milităresc care s-ar găsi pe la palat într-un pod undeva”¹⁴⁹.

În timpul lucrărilor agricole, cursurile teoretice erau suspendate și întreaga activitate a școlii era orientată spre munca câmpului. Școala avea un „câmp de experiență”, un atelier pentru împletituri din paie, papură și mături și o dogărie pentru tâmplărie agricolă, în special pentru confecționarea carelor. La grajduri munceau iarna doar orfanii mari, iar vara numai cei mici¹⁵⁰.

Terenul din jurul școlii era insuficient pentru a putea experimenta și diversifica culturile. În 1902, Lupescu cerea de la administratorul Casei Regale, Basset, să dispună vânzarea unui teren agricol de pe moșia regală, care urma a fi plătit de orfani prin munca lor în termen de 20 de ani. Casa regală a oferit școlii terenul fără chirie în vederea sporirii veniturilor, pentru ca în timp să fie redusă subvenția regală¹⁵¹.

¹⁴⁴ Idem, 1757/1924, Popovici către administrator, 22 iunie 1924, f. 144.

¹⁴⁵ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 19 ianuarie 1902, f. 26v.

¹⁴⁶ Idem, 1732, Lupescu către administrator, 16/29 aprilie 1906, f. 105.

¹⁴⁷ Idem, 1732, Mrejeriu către director, cerere trimisă de Lupescu la Casa Regală, 6 mai 1906, f. 55.

¹⁴⁸ Idem, 1732, Lupescu către administrator, 1 martie 1906, f. 82.

¹⁴⁹ Idem, 1732, Lupescu către administrator, 15 mai 1906, f. 113.

¹⁵⁰ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 19 ianuarie 1902, f. 27.

¹⁵¹ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 19 ianuarie 1902, f. 30.

Școala avea nevoie de semănătoare și de alte mașini agricole. Administratorul moșiei, H. Bolomey, îl sfătuia pe Lupescu să ia o semănătoare mare din Transilvania, marca Rud-Sack cu 21 de rânduri, lungă de 2,50 metri, cu oiște pe tracțiune, care ar fi funcționat bine pentru următorii 30–40 de ani¹⁵².

După primul război mondial, orfelinatul a fost împroprietărit cu părți din moșia regală Zorleni. Din cele peste 130 de hectare, orfanii nu puteau cultiva decât 20 de hectare care se aflau la Coșere, în marginea satului, restul pământului fiind dat în arendă la țărani. Țăranii nu plăteau însă la timp arenda. În 1935 orfelinatul a scos la licitație locul de la Chicerea, de 30 de hectare, dar fiind pe deal, lipsit de apă, era neatractiv pentru țărani. Întrucât la licitație nu s-a prezentat nici un doritor, în ianuarie 1935 eforul Louis Bolomey, proprietar de pământ în zonă, cerea să-i fie dat în arendă acest loc. Solicitarea lui a fost aprobată de eforie, fiind apreciată ca un ajutor menit să sporească veniturile orfelinatului¹⁵³.

BUGETUL

Orfelinatul funcționa ca o donație regală. În primii ani, veniturile proprii erau modeste, provenind în special din vânzarea produselor agricole și a celor meșteșugărești. După primul război mondial, odată cu înzestrarea funciară a așezământului, subvenția anuală a regelui a scăzut considerabil la o treime din veniturile anuale. Cheltuielile de personal, îmbrăcăminte, hrană, mobilier, medicamente erau acoperite în proporție covârșitoare din subvenția regală. Principiul care stătea la baza organizării bugetare era autogospodărirea. Se dorea ca orfanii să acopere prin munca lor cheltuielile de hrană și îmbrăcăminte.

Ani	Venituri	Cheltuieli
1898	7.438,37 (subvenția)	
1902	2.400 (venituri proprii) + 21.400 (subvenția)	29.947,81
1920	40.012,90 (venituri proprii) + 49.464,90 (subvenția)	89.477.80
1929	158.730 (venituri) + 390.664 (subvenția)	549.400
1940	137.200 (venituri) + 400.000 (subvenția)	592.300
1946	27.000.000 + 15. 000.000 (subvenția)	42.000.000

În privința renumerației personalului, în 1902 cuantumul era mult peste media din școlile publice de la sate: directorul primea 250 de lei lunar, învățătorul 135, conductorul agricol 135, preotul 40, bucătarul 50, servitorii câte 25 și maistrul dogar 60.

¹⁵² 1736/1906, 30 decembrie/2 ianuarie 1907, 35.

¹⁵³ 1773, 54 (1779, 91, 15 iulie 1939, referat al eforilor).

În 1929 salariul directorului ajungea la 3.000 de lei, iar al învățătorului și al conductorului la jumătate, între 1.100 și 1.300 de lei. În această perioadă, salariile ajunseseră să fie mult sub cele de la stat, dacă luăm în calcul că un învățător titular putea primi până la 4.100 de lei.

Orfelinatul avea creanțe și active la o serie de instituții financiare din țară, precum Banca Națională, Bank of Romania, Creditul Funciar Român etc.¹⁵⁴

ORFELINATUL ȘI MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE

Orfelinatul avea regim de școală particulară, dar ca orice instituție de învățământ din țară funcționa sub supravegherea Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice¹⁵⁵.

Neregulile constatate de inspectorii de la Minister puteau compromite reputația lui Lupescu. La 15 iulie 1910, inspectorul Theodor Dimitrie Speranția a întreprins o vizită neanunțată la orfelinat. El a ajuns la 5 dimineața, găsindu-i pe băieți în neorânduială. În raportul către Ministru, Speranția se plângea că nu fusese întâmpinat de nimeni. Situația generală din orfelinat și din fermă l-a nemulțumit pe inspector, pentru că, scrie Lupescu, se aștepta „să fie ca la fermele model ale statului”¹⁵⁶. Speranția n-a vrut să vină la serbarea premiilor, considerând că „orfelinatul este o casă fără stăpân”¹⁵⁷.

Lupescu se temea cel mai mult de revizorii școlari, care aveau conexiuni politice la nivel local. În 1907 el cerea administratorului Basset să intervină la Minister pentru reglementarea regimului inspecțiilor. Astfel, inspectorii școlari de la centru urmau să verifice partea metodică și de organizare a gospodăriei, iar revizorii numai chestiunile privitoare la programa statului pentru învățământul primar. În privința atitudinii revizorilor față de orfelinat, Lupescu notează: „noi nu suntem tutoveni, și chiar de la începutul înființării orfelinatului, revizorii nu ne-au văzut bine”, fiindcă se întreabă ei de ce regele n-a recrutat din rândurile lor învățători pentru orfelinat. În opinia lui, ei se comportau ca cei mai habotnici agenți electorali: „ce te faci cu asemenea elemente, care văzând că nu faci politică și nu te înhami la carul lor, vin și-ți fac mizerii?”. La București temerile directorului erau privite ca exagerate, fiindcă orfelinatul se bucura oricum de bună reputație¹⁵⁸.

Directorii orfelinatului au dus o luptă continuă pentru obținerea unui regim de autonomie față de Minister, dar au râvnit întotdeauna la privilegiile salariaților din

¹⁵⁴ Idem, 1732/1906, f. 22; 1765/1928, f. 120, 121; 1781/1940, f. 10; 1789, f. 22–26.

¹⁵⁵ Idem, 1723, Lupescu către administrator, 2 august 1900, f. 141.

¹⁵⁶ ANIC, ACDC, 1723, Lupescu către administrator, 2 august 1900, f. 142.

¹⁵⁷ Idem, 1723, Lupescu către administrator, 14 august 1900, f. 146.

¹⁵⁸ Idem, 1736/07, Lupescu către Basset, noiembrie 1907, f. 142.

sistemul public. În 1925 directorul Popovici solicita pentru conductorul agricol Șerban acordarea de abonament redus pe CFR, la fel ca la toți agronomii de la școlile satului, fiindcă orfelinatul nu mai putea fi considerat ca o școală particulară „întrucât se întreține de Părintele Țării – M.S. Regele – pentru creșterea dezmoșteniților Neamului, este în interes obștesc și pentru binele general”¹⁵⁹.

Chestiunea salarizării și a pensiilor era abordată prin prisma privilegiilor din sistemul public. De pildă, învățătorii de la orfelinat, deși erau plătiți de Casa Regală, primeau gradațiile de la Minister, păstrându-și drepturile în sistemul public pe postul pe care fuseseră titularizați¹⁶⁰.

În 1921, Popovici se plânga administratorului că lefurile ajunseseră sub nivelul celor de la stat¹⁶¹. În adresa către ministrul Casei Regale, ministrul Instrucțiunii Publice dădea asigurări că institutorii T. Popovici și I. Romanița își vor primi toate drepturile de leafă de la acest minister întrucât posturile respective erau luate pe seama statului¹⁶².

Casa Regală a intervenit constant pentru ajutorarea personalului de la orfelinat și a familiilor acestora. Lupescu a obținut ca rudele lui și ale soției să fie sprijinite pentru a obține slujbe în serviciul public. Popovici a obținut bursă pentru fiul său care era student la Iași¹⁶³.

ZESTREA ORFANILOR

Lupescu era obsedat de ideea de a le face orfanilor un rost în viață. În 1900, în urma discuției cu administratorul moșiei Zorleni, H. Bolomey, el a hotărât ca zestrea orfanilor să fie de cel puțin 1.500 de lei. Din acești bani, își puteau construi o casă modestă, dar sănătoasă și igienică cu 2 camere și o sală, cu acaret în jurul ei, cu șură, grajduri, garduri (în valoare de cel puțin 800 de lei). Cu restul de bani puteau cumpăra o pereche de boi bunișori (250 lei), o vacă (100 de lei), un car (100 de lei), un plug (45 de lei), 10 oi (80 de lei), precum și unelte agricole, de grădină, stupi, viermi de mătase și puteau achita și chiria pământului¹⁶⁴. În rezoluția raportului, administratorul Basset precizează că „banii pe care îi vor avea la ieșirea din orfelinat să fie bani muncii nu dăruiri”. Prin constituirea acestui capital, orfanii erau descurajați de a umbla după slujbe la stat¹⁶⁵.

¹⁵⁹ Idem, 1759/1924, Popovici către administrator, 26 martie 1925, f. 148.

¹⁶⁰ Idem, 1770/1932, Popovici către Marinescu referitor la călătoria lui la București, unde are postul de titular ca să-și ia gradațiile de la minister, f. 69.

¹⁶¹ Idem, 1754, Popovici către administrator, 30 noiembrie 1921, f. 49v.

¹⁶² Idem, 1754, Popovici către administrator, 11 decembrie 1921, f. 58.

¹⁶³ Idem, 1762, aprilie 1927, f. 45.

¹⁶⁴ Idem, 1723, Lupescu către administrator, 25 noiembrie 1900, f. 205.

¹⁶⁵ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 19 ianuarie 1902, f. 29v.

În 1909, din prima promoție de orfani, Gheorghe Buhuși, Ion M. Toadere, Mantu P. Enache, Andrei M. Russu au încasat fiecare câte 2.000–2.150 lei, reprezentând contribuția lor în muncă de-a lungul anilor petrecuți în instituție¹⁶⁶.

Primirea zestre era condiționată de hotărârea orfanului de a se statornici la sat și de a se apuca de plugărie. În 1935 Vasile N. Tănase a cerut avans din zestre ca să cumpere 3 hectare la Epureni, în județul Tutova, dar cu acești bani și-a cumpărat palton, galoși, mănuși de piele, adoptând „aerul unui conțopist”. Eforia a decis retragerea dreptului la zestre¹⁶⁷.

Totuși, la 1 mai 1938 eforul Constantin Hiott, ministrul Casei Regale, preciza că odată majori, orfanii nu puteau fi obligați să se gospodărească ca plugari, prin urmare aveau oricum dreptul la zestre în bani¹⁶⁸. Întâlnim cazuri în care orfanii nu primeau zestre dacă nu se căsătoreau¹⁶⁹.

În 1945, cu banii de zestre (39.134 de lei) orfanii puteau cumpăra doar o oaie cu un miel și „oricâtă dragoste ar avea cineva pentru agricultură, nu-și poate găsi un tânăr drum în viață cu această sumă”, atrage atenția directorul Brehoiu¹⁷⁰.

ÎMPROPRIETĂRIREA ORFANILOR PE MOȘIA REGALĂ ZORLENI

Împroprietărirea orfanilor cu loturi de pe moșia regală a fost o idee care a apărut pe parcurs. În 1908 Basset îi scrie regelui că regulamentul orfelinatului nu obligă Casa Regală să împrumutească, dar măsura ar fi utilă în condițiile în care moșia are mare lipsă de brațe de muncă. Orfanii urmau a fi împrumutați cu loturi de 4 ha și jumătate, a căror valoare trebuia achitată într-un anumit interval de timp¹⁷¹.

În viziunea lui Lupescu, „statornicirea și legarea acestor orfani prin împrumutare va fi pilda cea mai vie și mai de băgat în seamă de toți acei ce iubesc cu adevărat pe țaran”. Un gest unic, prin care „un proprietar rupe din moșia lui și dă tineretului luminat de la sate pecete de iubire îndelungată”¹⁷².

Lupescu voia să întemeieze pe moșia regală un sat al orfanilor. În 1906 îl informa pe Basset că „cel dintâi absolvent a sfârșit armata și el va trebui să pue temelie și bun început satului nou ce se va face”. Locul ales pentru ridicarea

¹⁶⁶ Idem, 1739, Lupescu către administrator, 29 septembrie 1909, f. 132; 1736, Lupescu către administrator, 18 ianuarie 1907, f. 64 (Andrei M. Russu 22 ani, Mantu Enache 20, Ioan M. Toader 20, Stelian Negoescu 17 ani).

¹⁶⁷ Idem, 1773, Popovici către efori, f. 59 și hotărârea eforilor, 16 mai 1935, f. 55.

¹⁶⁸ Idem, 1776, Eforia, 1 mai 1938, f. 33.

¹⁶⁹ Idem, 1763, plângerea absolventului Gheorghe Soltan către administrație, 5 septembrie 1928, f. 113.

¹⁷⁰ Idem, 1788, directorul Brehoiu către administrator, 28 mai 1945, f. 226.

¹⁷¹ Idem, 1737, Lupescu către Basset, 28 noiembrie 1908, f. 6.

¹⁷² Idem, f. 7.

caselor trebuia să fie adăpostit de vânturi, cu apă îndestulătoare, pentru a semăna cu gospodăriile model din Bosnia și Herțegovina. În rezoluție, Basset opta pentru locul de la fântâna lui Zorilă ca fiind potrivit întemeierii noii vetre a satului Zorleni¹⁷³.

Prin orfani, regele promova la sate modele de etică și civism. Lupescu precizează că scopul dascălilor era să câștige încrederea satului și să se implice în activitatea băncii populare, pentru a combate spiritul individualist al țăranului: „o lipsă mare la țăranul român este împotrivirea lui la orice tovărășie. Spiritul de asociațiune așa de dezvoltat la sârbi, bulgari și ruși care a produs acele instituții luminate zadruge. Dl Bolomey care iubește și el pe țăran nu numai cu vorba ca politicianii noștri va lucra desigur împreună cu noi în această direcțiune”.

Orfanii împroprietăriți în 1909 și-au întemeiat gospodăriile la Zorleni. Ei erau prezentați țăranilor ca exemplu de muncă și cinste. Totuși, scrie Lupescu, „pilda împroprietăririi îi lasă pe săteni reci, ba unii chiar îi vorbesc de rău, că de cât se aduceau de prin alte sate băieți, mai bine se luau din satul Zorleni”¹⁷⁴.

În 1909 au fost împroprietăriți Andrei Rusu, Ion M. Toader și Mantu P. Enache. De pildă, Enache s-a remarcat ca un gospodar fruntaș al satului, însurându-se cu o fată care avea dotă 8 ha, doi boi și o vacă¹⁷⁵. În 1910, Lupescu i-a botezat copilul¹⁷⁶. Absolventul a rămas un colaborator de încredere al directorului orfelinatului. În 1944, în timpul evacuării în Muntenia, Mantu Enache a fost însărcinat să se ocupe de lucrările agricole și să protejeze bunurile așezământului¹⁷⁷.

În 1924 au fost împroprietăriți Constantin Stoica și Alexandru Dinu¹⁷⁸. Constantin Stoica și-a găsit o fată bogată, fata vechilului de la moșie. Bolomey i-a cerut socrului Dumitru Ivașcu, vechilul moșiei, să renunțe la nunta cu pompă și muzică militară. Directorul Popovici remarcă cu pismă: „ei au făcut nuntă în felul celor care se fac la Zorleni, cu cerșitul de la meseni, pentru a scoate banii cheltuiți”, fiindcă „nu se deosebește fruntașul de codaș sau de ȋigan în obiceiuri”. El a ordonat ca nimeni de la orfelinat să nu participe la nuntă și chiar a cerut la București să nu mai fie împroprietărit¹⁷⁹.

În 1939, aflăm că cei cinci orfani împroprietățiți au achitat creditul pentru locul de casă¹⁸⁰.

Ultima cerere de împroprietărire în satul Zorleni a fost formulată de Ion Rusu în data de 11 februarie 1948. Cererea a fost trimisă comisiei speciale pentru

¹⁷³ Idem, 1732, Lupescu către Basset, 30 octombrie 1906, f. 153.

¹⁷⁴ Idem, 1741, Lupescu către Basset, 20 ianuarie 1910, f. 12.

¹⁷⁵ Idem, 1739, Lupescu către Basset, f. 54.

¹⁷⁶ Idem, 1741, Lupescu către Butculescu, 7 aprilie 1910, f. 77.

¹⁷⁷ Idem, 1786, 25 aprilie 1944, delegație dată de Brehoiu lui Mantu Enache, 33v.

¹⁷⁸ Idem, 1757, Lupescu către Basset, 18 iulie 1924, f. 124.

¹⁷⁹ Idem, 1759, Popovici către administrator, 9 februarie 1925, f. 154.

¹⁸⁰ Idem, 1776, Bizim către efori, 23 noiembrie 1938, f. 58; 1786, f. 188.

împroprietări, cu mențiunea că orfelinatul nu avea pământ disponibil, iar zestrea cuvenită va fi dată după ce solicitantul își va clarifica situația militară și se va face plugar¹⁸¹.

GHEORGE BUHUȘI, UN ORFAN CARE „A SFÂRȘIT CU FAPTE INFAME”

Gheorge Buhuși, născut în 1884 în satul Ungureni din județul Tecuci, a fost primit în prima serie de elevi în 1898. Tatăl lui fusese perceptor în comuna Gălbeni și ajutor de subprefect, mort de tânăr din pricina „nebuniei și a alcoolului”¹⁸².

Bunicul lui Buhuși era un om cu stare, cunoscut în județul Tecuci. Manolache Mihăilescu din Ungureni, comuna Țigănești, județul Tecuci, scrie Lupescu, în raportul către administrator din 1906, „e om care învârte afaceri de 2–3 sute de mii de lei. Are în arendă două moșii în Zalău, are în antrepriză aprovizionarea cu lemne și fân a brigadei de roșiori și a regimentului de infanterie din Tecuci, e antreprenor de lemn și păduri, are proprietate de peste 100 de fălci loc, are iaz cu pește, stupină, râșniță de rachiu de tescovine, pe care o cumpără de la proprietari și săteni, are vie, trăiește bine, are casă deschisă, e în relații bune cu puternicii zilei, face politică, e dictator în sat, învârte satul cum vrea și e om foarte șiret”. Deși om cu stare, Manolache Mihăilescu și-a dus nepotul la orfelinat ca pe „feciorul celui mai sărac gospodar”. Până la vârsta de 14 ani Buhuși trăise „o viață ticnită între veri, băieții moșului, care au plecat mai apoi, unul la Paris, altul la Brussel, iar verișoarele au fost măritate după ofițeri”. Tânărul, observă Lupescu, „a împrumutat de la el [bunicul] șiretenia de a se purta potrivit cu omul și împrejurările”¹⁸³.

Rudele lui Buhuși nu au fost de acord ca tânărul să rămână la Zorleni ca simplu țăran, ci doar „dacă i s-ar înlesni puțința unui trai mai deosebit ca al țăranului de azi”, să primească pământ mai mult de cultivat, să fie protejat de moșie, să ajungă vătaf și să i se construiască o casă mai aleasă. Spre deosebire de ceea ce oferea orfelinatul, Buhuși ar fi putut primi de la bunic unele mașini agricole mai simple. Lupescu le-a explicat în zadar rudelor că scopul orfelinatului era să-i facă pe tineri țărani, buni gospodari, nicidecum vătafi¹⁸⁴.

Sfătuit de familie, Buhuși, care părăsise deja școala, i-a trimis lui Lupescu o scrisoare în care îl informa că „moșul îl oprește de a se așeza la Zorleni” și că va lucra ca practicant la una din moșiile lui, punând tovărășie cu el ca să sporească veniturile. Casa Regală a hotărât ca zestrea să fie dată tânărului doar după ce va dovedi că s-a statornicit, pentru ca nu cumva bunicul să se folosească de bani¹⁸⁵.

¹⁸¹ Idem, 1793, Administrația Orfelinatului către administrația fostei Case Regale, 11 februarie 1948, f. 1, 2.

¹⁸² Idem, 1754, Lupescu către Butculescu, 29 aprilie 1922, f. 103v.

¹⁸³ Idem, 1732, Lupescu către administrator, 7 decembrie 1906, f. 170.

¹⁸⁴ *Ibidem*, f. 180.

¹⁸⁵ Idem, 1736, Lupescu către administrator, 12 decembrie 1906, f. 178.

Odată cu statornicirea lui în satul natal, în prezența judecătorului, i-a fost înmănată zestrea lui Buhuși, însumând 2.094,41 lei, din care 1.372,44 reprezenta munca agricolă prestată și 721,97 economii și premii¹⁸⁶.

Până la începutul primului război mondial, Buhuși s-a ocupat cu arendășia și administrarea de moșii. În 1922 ziarul „Universul” a publicat informații care îl vizau pe „escrocul și aventurierul Buhuși”. Subadministratorul Casei Regale, Butculescu, cerea explicații bătrânului dascăl¹⁸⁷. În scrisoarea adresată lui Butculescu, Lupescu scrie că deși a ținut legătura cu Buhuși după absolvire și l-a povățuit de bine ori de câte ori venea la orfelinat, tânărul a apucat-o pe căi greșite: „Falș a fost de când a intrat în orfelinat și falș este și astăzi. Acest nenorocit a trăit două vieți, una a celor ce l-au povățuit, neșind din cuvântul ce i se da și una a ceea ce era în sâmbure în sufletul lui”. În acest raport, Lupescu răbufnește. Când a venit la orfelinat împreună cu bunica, ei „semănau a țigani nenorociți” ca să atragă mila. Bunica i-a prezentat un act de naștere fals, eliberat de primarul comunei Țigănești, prin care se arăta că era născut în 1885, nu în 1884, pentru a se încadra în limita de vârstă impusă la admitere. Elevul se arăta „foarte supus și ascultător”, iar când se ducea acasă, în loc să poarte straietele orfelinatului, se îmbrăca ca elevii școlii de la Herăstrău. După absolvirea școlii, Buhuși a fost caporal în armată și apoi contabil la moșul său la Dângeni, în Fălani, unde obișnuia să umble „îmbrăcat nemțește cu fanelă și ochelari”. Timp de mai mulți ani a fost arendașul moșioarei Cângu Bârlad a unuia Gărașioară. Se pare că Buhuși emitea polițe false ca să nu achite arenda, așa că s-a ales cu un proces. În 1915 Buhuși „umbla cu niște contracte de arendare a unei părți de moșie a lui A. Bădărau”.

Buhuși se simțea la orfelinat ca în sânul familiei. El obișnuia adesea să-l viziteze pe Lupescu, până când directorul i-a spus că-l va da afară „ca pe un țigan dacă vine în haine nemțești”.

În război el a fost locotenent și subcomisar regal al Curții marțiale din Botoșani. Lupescu i-a văzut ordinul de numire și l-a întrebat cum de a căpătat un asemenea post, neavând pregătirea juridică necesară, dar studiile nu erau un obstacol pentru el: „El râdea: ce nu se poate face în țara românească?” În 1918 Buhuși a ajuns căpitan, apoi maior. Lupescu nu l-a mai întâlnit, dar a auzit că a fost avansat colonel și că s-a stabilit în Basarabia, unde s-a însurat și se purta ca un „mare bețivan”. Lupescu credea că elevul său suferea de „grandomanie sub ochii unei societăți care admiră poleiala epoletelor”. În opinia sa, publicația din „Universul” nu impunea un răspuns din partea școlii deoarece „el nu a discreditat orfelinatul”, iar în ziar „nu se spune nimic despre școală”. Dar „dacă se va lega cineva de orfelinat nu vom tăcea”, dă asigurări Lupescu¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Idem, 1736, Lupescu către administrator, 30 ianuarie 1907.

¹⁸⁷ 1754/1922, Lupescu către Butculescu, 29 aprilie 1922, f. 103.

¹⁸⁸ Idem, f. 103v.

În 1924 Buhuși a intervenit pe lângă Nicolae Butculescu pentru a obține un post la Ministerul Agriculturii, moșiile regale ori la Domeniile Coroanei¹⁸⁹. În 1921 a fost numit de liberali consilier agricol al județului Ismail, iar mai târziu inspector agronom¹⁹⁰, ca răsplată că îi ajutase „să câștige prin influența lui asupra țărânimii”. Buhuși era totodată membru în numeroase cluburi și comisii sportive, ale funcționarilor publici, orfanilor de război, ale comisiilor de recensământ general și de evaluări agricole. El a activat în comisia care executa lucrările de împroprietărire în județ¹⁹¹. Politica de partid nu îi oferea însă o slujbă statornică.

În 1925 Buhuși îi scria din nou lui Butculescu, solicitându-i un certificat de absolvire de la orfelinatul Ferdinand. El susținea că, deși a câștigat prin examen toate posturile ocupate până atunci, corpul agronomic îi cerea acte. Buhuși îl asigură pe Butculescu că a fost un elev foarte silitor: „cât am stat în orfelinat toată biblioteca am citit-o”. După plecarea din orfelinat, el susținea că și-a continuat studiile de agronomie cu George Manu, profesor la Școala de agricultură de la Herăstrău, iar mai târziu la Lausanne, în Elveția¹⁹². Buhuși se afla într-o situație disperată. Cumnatul său, Daniel Giugureanu, fost ministru al Basarabiei, nu mai avea însă nicio influență politică, iar vărul Mihăilescu, deputat de Tecuci și șeful partidului organizației liberale, nu voia să intervină în favoarea lui pentru că erau „certați de la moșii”¹⁹³.

Certificatul fusese solicitat atât la Casa Regală, cât și la orfelinat. Popovici primea ordin să nu elibereze un asemenea act¹⁹⁴.

Neprimind niciun răspuns, Buhuși scrie din nou, asigurându-l de nevinovăția sa, dovedită în justiția care „n-a găsit motiv de acuzare”. De această dată, Butculescu i-a răspuns sec că această chestiune nu intra în competența sa¹⁹⁵. Într-un tabel privind situația absolvenților în 1938, întocmit de prefectura Tecuci, aflăm că Buhuși „a sfârșit cu fapte infame”¹⁹⁶.

EXCLUDERI DIN ORFELINAT: NEADAPTAREA ȘI INDISCIPLINA

Excluderea copiilor din orfelinat era decisă de rege la propunerea administratorului, iar după 1929 la propunerea Eforiei pe baza rapoartelor întocmite de directorul orfelinatului.

¹⁸⁹ ANIC, ACDC, 1757/1924, Buhuși (Florești, județul Soroca) către Butculescu, 16 martie 1924, f. 90, în care se plânde că este „blam al presei; ziarele opoziției”.

¹⁹⁰ Idem, f. 90v.

¹⁹¹ Idem, f. 91.

¹⁹² 1759, Buhuși (Brăila) către Butculescu, 10 august 1925, f. 103v.

¹⁹³ Idem, f. 103.

¹⁹⁴ ANIC, ACDC, Popovici către administrator, 24 iulie 1925, f. 111.

¹⁹⁵ Idem, 1759, august 1925, f. 106.

¹⁹⁶ Idem, 1776, Prefectul de Tutova către mareșalul Palatului Regal, 1 mai 1938, f. 43.

În orfelinat erau primiți băieții care aveau o condiție fizică bună. În 1902 Nicolae G.D. Costan din Vaslui, în vârstă de 12 ani era eliminat din orfelinat fiindcă, scrie Basset în raportul către rege, este „cam slăbănog, fără putere și se dezvoltă prea încet”. În 1900 el fusese operat de hernie, fiind într-o condiție fizică șubredă, iar „dacă nu va fi trimis anul acesta la mama sa, totuși vom fi siliți să o facem mai târziu, căci el nu va putea niciodată să devie un bun gospodar”¹⁹⁷.

Unii copii nu se adaptau la condițiile din orfelinat. De pildă, Mihai C. Munteanu din Bălănești, județul Tutova, în vârstă de 9 ani, „nu a voit cu nici un chip să rămână la Institut cu tote stăruințele mamei sale și ale Directorului Orfelinatului”¹⁹⁸.

Copiii veniți de la oraș sau din zonele de munte se adaptau cu greutate condițiilor de la șes. În 1922 Gavril Tăzlăuanu din Broșteni, care trăia în mizerie împreună cu cei patru frați, nu era primit în orfelinat, deși avea recomandarea lui Simion T. Kirileanu, dirigentul școalei de la Holda, Broșteni, județul Suceava. Fiind crescut la munte, Lupescu credea că băiatul nu se va putea aclimatiza cu localitatea de la șes și nu va fi bun la plugărie¹⁹⁹.

Orfanul Gherghie I. Muscan fusese crescut la oraș înainte de a fi primit la orfelinat. După decesul tatălui său, rânduș la Cotroceni, mama l-a trimis la orfelinat, neavând mijloace să-l întrețină²⁰⁰. În raportul către Basset, Lupescu arată faptul că, deși Muscan era un elev bun la învățătură, cu note de 7 și 8, „viața la orfelinat nu se potrivește cu amintirile lui și că munca și direcția ce voim a-i da nu-l vor întoarce de la ce vede în oraș”. Această convingere i-a fost întărită cu ocazia vizitei mamei băiatului. După vacanța de Paște, băiatul s-a întors la orfelinat însoțit de mama sa. Într-o dimineață, pentru a evita o scenă de despărțire dureroasă, mama a plecat neanunțată în timp ce băiatul era la vie. El a cerut să fie învoit, dar a fost refuzat, așa că s-a pus pe „un plâns de răsună valea”. „La îndemnurile conductorului de a se astâmpăra el răspunse prin îndărădnicie, plângând și mai tare”, scrie Lupescu în raport. Băiatul a rupt-o la fugă peste ogoare pentru a ajunge la gară. Mama l-a dojenit și i-a dat câteva palme. Lupescu era neîncrezător în viitorul de plugar al băiatului: „Omul adesea fuge de bine și de noroc ca să se prăpădească în colbul orașelor. Mama n-are ce face și dorește ca copilul să rămâie aici. Acestea pot fi considerate copilării, dar acest orfan nu are aptitudini spre viața de țăran. Va fi un element de slăbire a dragostei pentru viața de țăran, când el slăvește și laudă frumusețile târgului și a orașelor. S-a lăudat că el are să iasă de aici și are să se facă ofițer”²⁰¹.

În cele din urmă, băiatul, în vârstă de 12 ani, a luat decizia de a părăsi definitiv instituția. Cel puțin aceasta este versiunea oferită de Lupescu lui Basset.

¹⁹⁷ Idem, 1726, Basset către Rege (Sinaia), 19 septembrie 1902, f. 1.

¹⁹⁸ Idem, 1726, Basset către Rege, 23 octombrie 1902, f. 4.

¹⁹⁹ Idem, 1754, Popovici către administrator, 16 februarie 1922, f. 113.

²⁰⁰ Idem, 1726, Basset către Rege, 23 mai 1902, f. 5.

²⁰¹ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 1/14 mai 1902, f. 114.

Pentru a tranșa definitiv chestiunea, Lupescu trimite la București un bilet scris de mână elevului: „Domnule Director vă rog să-i spuneți lui d-nu Baset că eu G.I. Muscan vreau să mă duc acasă”²⁰². În asemenea situație Baset și regele au fost de acord cu exmatricularea băiatului. Lupescu i-a scris mamei elevului, Ana Muscan: „să vă duceți la Palat la domnul A. Popescu să vă dea 2 bilete de tren și să veniți să luați acasă pe fiul dumneavoastră”²⁰³.

Mulți băieți nu proveneau din familii nevoiașе. Este cazul lui Dimitrie Lungu. Învățătorul Nicolae Stoleriu l-a chestionat pe băiat după ce s-a întors de acasă unde fusese plecat de Paște: „mi-a spus că mă-sa a crezut că aici ar fi o altfel de școală de unde să iasă un om ca să trăiască mai bine, că de muncit muncește și acasă și că de prășit și cosit găsește și poate învăța și acolo. El zice că i-ar fi spus că după ieșirea de aici va avea o mie de lei... maică-sa ia zis că ce are să facă cu o mie de franci? Acasă e mai slobod, face ce vrea, se duce unde vrea. La orfelinat sunt prea multe reguli. Credea că băiatul ei nu va fi pus la muncă, dar așa l-a văzut cu mâinile crăpate, că muncește prea prea”²⁰⁴.

Primul caz de excludere din orfelinat pe motiv de indisciplină a avut loc în 1900. Nicolae Buzdugan, fiul lui Niculai, nepot al primarului comunei Codăești, județul Vaslui, caracterizat de dascăli ca „turbulent, răzător, batjocoritor și violent”, a lovit într-o zi un coleg cu piatra în cap. Lupescu a încercat să-l aducă pe calea ascultării, aplicând toate pedepsele prevăzute în regulament, „fără să simtă”. Neputincios, Lupescu afirmă: „Ar asculta poate de glasul ciomagului, mărturisind singur cum a fost tratat acasă și la o școală la Codăești”. Exmatricularea părea a fi singura soluție, pentru că, scrie Lupescu, „plugar din Buzdugan nu vom face”²⁰⁵.

Episodul excluderii lui Buzdugan este descris în detaliu de Lupescu. Elevul a fost îmbrăcat în haine curate și a primit pâine și măslinе pentru drum. Lupescu a vrut să-l dea pildă, așa că i-a adunat pe toți orfanii în sufragerie spunându-le „față cu asemenea purtare M.S. Regele, Părintele Nostru cel Bun, a hotărât darea afară a lui Buzdugan”. „Impresia acestui fapt asupra orfanilor a fost adâncă”, deși Buzdugan „n-a slobozit o lacrimă”, constată Lupescu. El a fost predat șefului secției de jandarmi din Zorleni, fiindcă familia nu a vrut să vină să-l ia. În raport se precizează că „a fost exclus din orfelinat pentru neascultare, îndărătnicie și purtare incorrigibilă”²⁰⁶.

Viața la orfelinat era aspră și greu de suportat chiar și de către un băiat sărac de la țară. În 1907 Mantu Enache, un elev cu rezultate bune, care mai târziu se va dovedi un fruntaș al satului, a fugit din orfelinat într-o noapte de vară. Lupescu era

²⁰² Idem, 1726, f. 125.

²⁰³ Idem, 1726, Lupescu către administrator, 13 mai 1902, f. 126.

²⁰⁴ Idem, 1726, Lupescu către administrație, 18 mai/1 iunie 1902, 155.

²⁰⁵ Idem, 1723, Lupescu către administrator, 28 septembrie 1900, f. 173.

²⁰⁶ Idem, 1723, Lupescu către administrator, 17 octombrie 1900, f. 92.

de părere că elevul ar fi trebuit exclus, însă „având în vedere vârsta lui și nevoile fiziologice”, i-a aplicat doar o amendă de 100 de lei²⁰⁷.

Fuga de la orfelinat era ceva obișnuit, mai ales în lunile de vară. Mulți erau iertați și reprimiți după pilda „fiului risipitor”²⁰⁸. Iertarea era dictată uneori și de pragmatism. În 1925 directorul Popovici îi cerea administratorului să-l reprimească pe Vasile Negruș, din pricina „greutăților ce întâmpin din cauza lipsei de băieți mari... fiindu-mi de mult ajutor atât la diferitele lucrări agricole și gospodărești, cât și mai ales la reparațiile în ateliere a carelor, uneltelor”. Negruș fusese eliminat împreună cu alți trei orfani în vara aceluiași an la propunerea aceluiași director. În rezoluția Casei Regale se dădea un avertisment clar: „ultima intervenție de acest fel, pentru că doar Regele aprobă”²⁰⁹.

Regimul de muncă, regimul alimentar și viața austeră de la orfelinat generau vii nemulțumiri. În 1931, orfanul Gheorghe E. Zebega trimitea regelui un memoriu în care se plângea de faptul că băieții erau nedreptățiți, batjocoriți și bătuți. Directorul îi făcea deseori „porci și măgari”. El acuza faptul că „din pofta cucoanei domnului Director am fost bătut mai zilele trecute”.

Eforia a dispus începerea unei anchete. În raportul eforului L. Bolomey se afirmă că Zebega a primit o corecție de la director, fiindcă nu saluta intenționat pe nimeni în afară de director, învățător și conductorul agricol. Totuși, la carte și la gospodărie orfanul se remarcă printre cei buni²¹⁰.

În vara anului 1932 orfanii au declanșat o rebeliune în contra directorului. În raportul eforilor către rege se precizează faptul că rebeliunea a fost provocată de Zebega. În plângerea adresată eforilor, 13 elevi susțineau că încălțăminte era proastă, hrana insuficientă, zahărul, carnea și untura intrau doar în camera directorului și a fiicei lui, doamna locotenent Garofă din Bârlad, iar munca agricolă se dovedea a fi peste puterile lor. Copiii sufereau de foame și de reumatisme. Ancheta a arătat că acuzațiile erau nefondate, prin urmare eforia a dispus eliminarea din școală a petiționarilor²¹¹. Cinci elevi au fost exmatriculați, alți patru au primit carceră cu pâine și apă rece. Un elev mărturisește în fața eforilor Florin Marinescu și Louis Bolomey că rebeliunea fusese pecetluită printr-o frăție, „un jurământ de credință că vom fi frați. Ne-am dus după masă de seară în dormitor și am jurat în fața Sfintei Icoane fără știrea domnilor învățători”²¹².

Gheorghe Plăcintă, unul dintre orfanii eliminați în 1932, a cerut lui Ion Antonescu în 1941 să dispună revizuirea acestei decizii, susținând că „a fost alături de învățătorul Mihail Constantinescu, închis la Jilava în 1938, ca legionar”²¹³.

²⁰⁷ Idem, 1736, Lupescu către administrator, 17 septembrie 1907, f. 121.

²⁰⁸ Idem, 1779, Popovici către administrator, 3 mai 1925, f. 139.

²⁰⁹ 1759/25, Popovici către administrator, 24 septembrie 1925, f. 97. Popovici ceruse eliminarea a 4 absolvenți, 22 august 1925, f. 101.

²¹⁰ Idem, 1769, Raportul lui Bolomey, f. 32.

²¹¹ Idem, 1770, Raportul eforilor către Rege, octombrie 1932, f. 13.

²¹² Idem, 1770, Declarația lui I. Căpățână, 2 iulie 1932, f. 19.

²¹³ Idem, 1779, Gh. Plăcintă către Ion Antonescu, 10 februarie 1940, f. 168.

Evident că demersul lui nu a avut succes, întrucât o asemenea decizie revenea exclusiv regelui.

După 1945 actele de indisciplină s-au înmulțit, provocate de tulburările politice și sociale care cuprinseseră și satul Zorleni. Orfanul Dumitru Melinte a furat 32 de verze și le-a dat fratelui său și Mariei Dragnea din Zorleni. Directorul Brehoiu s-a adresat Parchetului, pentru a nu lăsa nepedepsită această faptă care ar fi putut avea consecințe nefaste. Locuitorii, scrie directorul, „prin bani, sfaturi și îndemnuri la rău sădesc în orfani în aceste vremuri de dezordine, în mod indirect, obiceiuri condamnate de legile penale și morale”. Ca pedeapsă, orfanul a fost obligat să stea în picioare la masă timp de șapte zile, nu a mai avut voie să iasă la joacă și să se plimbe²¹⁴.

În raportul directorului Ciobotariu către inspectorul D. Dimitrescu, din decembrie 1943, erau semnalate marile probleme cu care se confrunta instituția în timpul războiului: nemulțumirea orfanilor adolescenți în privința vestimentației și a deciziei guvernului de a elimina stagiul militar cu termen redus. Orfanii erau lipsiți de inițiativă proprie și nu exista emulație între ei. Unii țineau legături secrete cu sătenii, cărora le plasau lucruri dosite de ei. Le lipsea sentimentul proprietății și priveau munca ca pe ceva degradator. Din necăjiți, orfanii voiau să fie tratați ca „alintații soartei”. Ei obișnuiau să spună: „Casa Regală are și nu trebuie să facă economie, iar orfanii să umble cu haine petecite”²¹⁵.

Trei ani mai târziu, în 1946, în discuția cu Louis Bolomey, Ștefan Brehoiu a abordat mai multe chestiuni precum hrana, inflația, angajarea unor oameni la grajd și bucătărie. Referitor la starea de spirit a orfanilor, el observa „influența în rău a tuturor mișcărilor sociale din ultimul timp”, existând nemulțumiri în ceea ce privește regimul de muncă, cuantumul redus al zestre și eliminarea serviciului militar cu termen redus. În viziunea lui, orfelinatul ar fi trebuit reorganizat, fiindcă în 1946 erau alte condiții, mult diferite de cele din 1898²¹⁶.

Orfelinatul, donație regală, își trăia ultimele clipe. Prefectul de Tutova, Ion Andronache, îi cerea regelui, la 23 septembrie 1947, să găzduiască în aceeași clădire cu orfelinatul o școală practică de agricultură pentru administratori agricoli, brigadieri silvici, agenți veterinari. Internatul școlii urma să funcționeze în orfelinat fără a stânjeni cu nimic buna funcționare a acestuia. În rezoluție se specifică că în urma unei discuții cu ministrul de Interne, prefectul a renunțat la cerere²¹⁷.

CONCLUZII

Orfelinatul agricol Ferdinand a fost înființat de regele Carol I pentru a da marilor proprietari funciari pildă de responsabilitate și simț civic. În cei cincizeci

²¹⁴ Idem, 1788, Brehoiu către administrator, 19 octombrie 1945, f. 295.

²¹⁵ Idem, 1785, 9 decembrie 1943, f. 29, 30.

²¹⁶ Idem, 1789, Brehoiu către administrator, 15 ianuarie 1946, f. 3.

²¹⁷ Idem, 1791, Prefectul județului Tutova către Rege, 27 septembrie 1947, f. 67.

de ani de funcționare a școlii, țara a trecut prin două războaie mondiale și transformări radicale în plan social, economic și politic. Cele două reforme agrare, din 1921 și 1945, au decimat marea proprietate funciară. Sistemul educațional a pătruns tot mai adânc în păturile țărănimii.

Orfelinatul a promovat valorile lumii rurale, descurajând orice aspirație a tinerilor față de civilizația urbană și funcționarism. Regele Carol I i-a adus la Zorleni pe cei mai luminați învățători ai timpului. Corespondența dintre Mihai Lupescu, directorul orfelinatlui, și Louis Basset, administratorul Casei Regale, este o sursă valoroasă de înțelegere a problemelor cu care se confrunta educația în mediul rural. Intelectualii vremii erau de părere că civilizația rurală era pilonul identității naționale românești.

La mijlocul secolului al XX-lea, mândria de a fi plugar nu mai putea fi însă un simțământ comun al țărănimii. Deși soarta așezământului regal a fost pecetluită odată cu venirea comuniștilor la putere, ne putem imagina însă că orfelinatul ar fi trecut oricum prin prefaceri majore, întrucât nu mai corespundea nevoilor societății și aspirațiilor generației postbelice.

Ne întrebăm dacă orfelinatul și-a atins sau nu scopul. Presupunem că numărul orfanilor care au trecut pragul acestui așezământ de-a lungul anilor nu depășește 200, iar absolvenții reprezintă aproximativ 30–40 %. Mulți absolvenți se ocupau cu agricultura, dar prea puțini erau frunțași în satele lor. Proiectul de a înființa un sat al orfanilor la Zorleni, care să fi fost un model de gospodărire rurală, a eșuat. În ceea ce privește impactul asupra opiniei publice din țară, așezământul de la Zorleni s-a bucurat de mare popularitate. „Școala regelui”, cum era numită în rândul populației, oferea o șansă la educație și bunăstare celor năpăstuiți de soartă.

THE AGRONOMIC ORPHANAGE FERDINAND (1897–1948) –
THE “KING’S SCHOOL” IN ZORLENI

Abstract

The agronomic orphanage Ferdinand was founded in 1898 under the royal patronage. The orphanage was located in a village outside Zorleni, part of the royal Domain. The orphanage was established to settle abandoned and neglected boys from the rural areas, orphans without any care. The main aim was to help the orphans become good rural community citizens and prepare them for work in agriculture. The school promoted the growth of agriculture based on smallholder farms. In this way, the graduates received money and lots for a house and garden. They should have been a moral model which to inspire the illiterate and landless villagers at this time.

The King supports the orphanage with books and better qualified teachers. The correspondence between Mihai Lupescu, orphanage director, and Louis Basset, Royal Administrator, is a valuable source of understanding the problems faced by rural education. The peasant values were considered as being part of a Romanian national identity.

Keywords: orphans, peasantry education, royal house.